

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН
Кафедра міжнародного права та порівняльного правознавства

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ

В.о. Завідувач кафедри

_____ Р. О. Максимович

« ____ » _____ 2023 р.

ДИПЛОМНА РОБОТА
ВИПУСКНИКА ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ
«БАКАЛАВР»
спеціальності 293 «Міжнародне право»

**Тема: «ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА,
ПОРУШЕННІ ВНАСЛІДОК АГРЕСІЇ РФ ПРОТИ УКРАЇНИ»**

Виконавець: Сиворакша Анжеліка Віталіївна

Науковий керівник: д.ю.н., доцент, професор кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства Стрельцова Ольга Вікторівна

Нормоконтролер: викладач кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства Головатенко Марина Юріївна

Київ, 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ І ПРАВОВА ПРИРОДА ОСНОВНИХ ПРОИНЦИПІВ ТА ЇХ ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ СУЧАСНОГО МІЖНАРОДНОГО ПРАВА.....	8
1.1. Політико-правові передумови становлення і розвитку основних принципів міжнародного права.....	8
1.2. Джерела закріплення основних принципів міжнародного права....	11
1.3. Система та зміст основних принципів міжнародного права.....	13
РОЗДІЛ ІІ ПОРУШЕННЯ РФ ОСНОВНИХ ПРИНЦИПІВ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА У ХОДІ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ: МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ.....	22
2.1. Порухення РФ основних принципів міжнародного права, спрямованих на підтримку міжнародного миру і безпеки.....	22
2.2. Порухення РФ основних принципів міжнародного співробітництва.....	31
РОЗДІЛ ІІІ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ДЕРЖАВИ-АГРЕСОРА ЗА ПОРУШЕННЯ ОСНОВНИХ ПРИНЦИПІВ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА.....	39
3.1. Підстави міжнародно-правової відповідальності РФ за порухення основних принципів міжнародного права.....	39
3.2. Політична та матеріальна відповідальність держави-агресора за порушення основних принципів міжнародного права.....	43
3.3. Застосування проти РФ санкцій як наслідок порухення державою- агресором основних принципів міжнародного права.....	46
ВИСНОВКИ.....	53
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	56

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

АР Крим	Автономна Республіка Крим
ГА ООН	Генеральна Асамблея ООН
ЄСПЛ	Європейський суд з прав людини
ЄС	Європейський Союз
НАТО	Організація Північноатлантичного договору
НБСЄ	Нарада з безпеки і співробітництва в Європі
ОБСЄ	Організація з безпеки і співробітництва в Європі
ООН	Організація Об'єднаних Націй
РБ ООН	Рада Безпеки ООН
РФ	Російська Федерація
США	Сполучені Штати Америки
KSE	Kyiv School of Economics (Київська школа економіки)

ВСТУП

Актуальність теми дослідження зумовлена тим, що Росія своєю агресією проти України поставила під сумнів ефективність міжнародного права, і, зокрема, дотримання принципів міжнародного права. Безпрецедентна по своїй природі революція Гідності 2014 року запустила не менш безпрецедентні агресивні дії Російської Федерації в Криму та на сході України, а пізніше і з початком повномасштабного вторгнення. Ці події розпочали нову еру міжнародної політики та співпраці. Росія порушила безліч міжнародних документів та тих, в яких закріплені основні принципи міжнародного права. Порушення абсолютно всіх принципів не могло не мати наслідків, які до того ж будуть довготривалі та позначилися на міжнародному праві.

Зросла потреба у всебічній та належним чином обґрунтованій міжнародно-правовій кваліфікації дій Російської Федерації: саме на основі такої кваліфікації вирішуються всі оперативні аспекти, пов'язані з припиненням агресії та притягненням винних до правосуддя. Відповідність дій усіх держав міжнародному праву залежить насамперед від базових принципів, що лежать в основі системи, норм, які формують її зміст, пронизують усі відомства та установи, служать типовими правовими нормами для чинності інших міжнародних актів, правозастосовного процесу, і, отже, мають відношення до дій Російської Федерації. Аналіз дій необхідно розглядати в контексті міжнародно-правових принципів, міжнародно-правових зобов'язань Російської Федерації, особливо в багатосторонніх та двосторонніх договорах.

Все вищесказане актуалізує потребу ретельного, всебічного, повного, об'єктивного, неупередженого дослідження правової природи, сутності, нормативного змісту, сучасних підходів до тлумачення основних принципів міжнародного права, при акцентуванні уваги саме на зіставленні норм передбачених кожним із них, з діями Росії.

Практичні й теоретичні моменти питання основних принципів

міжнародного права порушених у наслідок агресії РФ проти України представлені у працях багатьох як зарубіжних, так і вітчизняних **вчених**, серед яких: О. Мережко, Л. Тимченко, О. Шпакович, Д. Кавандолі, Джон Б. Беллінджер III, К. Марксен, М. Хатер, І. Білас, О. Лухтерхандт; а також публікації та монографії останнього періоду з актуальних питань порушення принципів міжнародного права РФ О. Задорожнього, С. Задорожньої, Г. Диниса, Ю.Бондарчука, В. Федоренка, А. Войціховського тощо.

Мета і завдання дослідження. Метою є дослідження та аналіз агресії Росії проти України, яка призвела до порушення основних принципів міжнародного права.

Задля досягнення вказаної мети необхідно було вирішити такі **завдання**:

- розглянути політико-правові передумови становлення і розвитку основних принципів міжнародного права;
- проаналізувати джерела закріплення основних принципів міжнародного права;
- охарактеризувати систему та зміст основних принципів міжнародного права;
- надати міжнародно-правовий аналіз порушенню принципів спрямованих на міжнародний мир та безпеку;
- надати міжнародно-правовий аналіз порушенню принципів спрямованих на міжнародне співробітництво;
- визначити підстави міжнародно-правової відповідальності РФ за порушення основних принципів міжнародного права;
- охарактеризувати політичну та матеріальну відповідальність держави-порушниці;
- охарактеризувати застосування санкцій проти РФ, як наслідок порушення основних принципів міжнародного права.

Об'єктом дослідження є міжнародно-правовий аналіз базових засад системи міжнародного права в аспекті їх порушення, що чинить РФ у ході агресії проти України.

Предметом дослідження є основні принципи міжнародного права, порушенні внаслідок агресії РФ проти України.

Методологічну основу роботи склали методи синтезу та аналізу, методи єдності історичного, логічного, системного підходів, формально-догматичний метод, історично-правовий метод, статистичний метод, порівняльний метод.

У процесі даного дослідження використовувалися різні спеціально-наукові та загальнотеоретичні методи й підходи для вивчення предмету дослідження, які забезпечили вирішення поставлених завдань та достовірність отриманих висновків. Основними методами дослідження були історичний, порівняльно-правовий та формально-юридичний методи. Історичний метод використовувався при дослідженні та висвітленні передумов виникнення та основних етапів розвитку основних принципів міжнародного права. Застосування порівняльного методу дало можливість визначити та дослідити взаємозв'язок принципів міжнародного права та їхні суттєві відмінності. Метод синтезу і аналізу застосовувався при дослідженні порушення Росією принципів міжнародного права відповідно до її дій. За допомогою історичного методу було досліджено передумови виникнення, формування та розвитку агресії РФ проти України. За допомогою формально-юридичного методу було здійснено аналіз основних міжнародно-правових актів та низки нормативно-правових актів України для доведення факту порушення принципів.

Теоретичне та практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що отримані результати та сформульовані висновки можуть бути використані в подальших наукових дослідженнях тих порушень, які чинить Росія. Результати дослідження дають можливість по новому оцінити збройну агресію проти України та її вплив на міжнародне право. Розглядаються всі етапи російсько-української війни, що надає комплексне бачення ситуації для її оцінки. Окремі положення роботи можуть бути використані у викладанні таких нормативних дисциплін, як: «Міжнародне публічне право», «Право міжнародної відповідальності», в навчальному процесі при розробці

навчальних посібників, підручників і методичних рекомендацій.

Апробація результатів дослідження. Окремі результати наукового дослідження були апробовані та опубліковані у межах наступних науково-практичних конференцій:

1. «Порушення Росією основних принципів міжнародного права у ході збройної агресії проти України» (XXIII Міжнародної науково-практичної конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених «ПОЛІТ. Сучасні проблеми науки» м. Київ, 07.04.2023);

2. «Порушення Росією основних принципів міжнародного права у сфері співробітництва у ході агресії проти України» (IV Міжнародна студентська наукова конференція «Діджиталізація науки як виклик сьогодення» м. Луцьк, 26.05.2023).

Структура роботи обумовлена її метою, завданнями та предметом дослідження. Дипломна робота складається із вступу, трьох розділів, якими охоплюються вісім підрозділів, висновків та списку використаних джерел (54 (п'ятдесят чотири) найменування). Загальний обсяг дипломної роботи – 61(шістдесят одна) сторінка, у тому числі список використаних джерел – 5 (п'ять) сторінок.

РОЗДІЛ 1

ПРАВОВА ПРИРОДА ОСНОВНИХ ПРИНЦИПІВ ТА ЇХ ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ СУЧАСНОГО МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

1.1. Політико-правові передумови становлення і розвитку основних принципів міжнародного права.

Міжнародне право являє собою складну систему, яка заснована на основних принципах, що забезпечують його ефективне функціонування. Принципи є відображенням притаманних ознак та змісту самого міжнародного права. Можна навести декілька визначень науковців, які найдоречніше відображають суть принципів. В. Лисик зазначає, що принципи міжнародного права найбільш загальними, основоположним та імперативними нормами міжнародного права, що включають в себе *erga omnes*, а також мають універсальну сферу дії. [1, с. 59] М. Баймуратов зазначає, що основоположні принципи міжнародного права — це юридично закріплені принципи міжнародного права, які являють собою правила, що керують поведінкою його суб'єктів, які випливають із суспільної практики. Вони є найбільш загальними виразами і практиками поведінки та взаємодії, встановленими суб'єктами міжнародного права в рамках міжнародних відносин і на міжнародній арені. [2, с. 46]

Принципи відображають істотні інтереси держав і міжнародної спільноти загалом. Їхній появі та існуванню передували певні умови. Серед передумов хотілося б виокремити наступні:

1. Становлення держав та співробітництво між державами.
2. Звичаєве міжнародне право.
3. Становлення та розвиток міжнародних органів та організацій.

Становлення держав і принципів міжнародного права є взаємозалежними процесами, адже держави виникали з потреби людей у спільному управлінні територією і організації життя суспільства в цілому. Їхне

виникнення і співпраця обумовили необхідність встановлення правил і норм, що регулюватимуть відносини між ними. Саме через це держави відіграли велику роль у розвитку принципів, бо вони поклали початок у організації та регулюванні міжнародних відносин. Міжнародні принципи виникли як результат договорів, угод та інших форм міжнародного співробітництва між державами. І, відповідно, співробітництво теж вимагає регулювання, що також стало передумовою для становлення принципів. У багатьох випадках створення міжнародних принципів ставалося внаслідок спроб держав згуртуватися навколо спільних інтересів та вирішити конфлікти мирним шляхом. До того ж, держави є основними учасниками міжнародної системи та міжнародного права, тому їхнє ставлення до міжнародних принципів та їхнє дотримання є ключовими для забезпечення міжнародної стабільності та безпеки.

Деякі з основних принципів якраз і виникли у результаті утворення держав, наприклад, принцип суверенітету. Він стверджує, що держави мають право керувати собою без втручання з боку інших держав. Цей принцип був дуже важливий у формуванні сучасної міжнародної системи, оскільки він є основою багатьох інших принципів, включаючи невтручання, територіальну цілісність та заборону сили. Серед інших принципів, які виникли у результаті становлення держав є принцип територіальної цілісності, який стверджує, що держави мають виключний контроль над своєю територією та ресурсами. Цей принцип відіграв важливу роль у визначенні кордонів держав і в регулюванні використання ресурсів, таких як водний та повітряний простір. Крім того, міжнародні принципи з питань прав людини, які визнаються в багатьох міжнародних документах, таких як Всесвітня декларація прав людини та Міжнародний пакт про громадянські та політичні права, були визначені як результат багатьох державних зусиль забезпечити захист прав людини на міжнародному рівні.

Іншою виокремленою передумовою є звичаєве право. Міжнародно-правовий звичай, як зазначає В. Теліпко, це правило поведінки, що склалося у

міжнародній практиці, за яким суб'єкти міжнародного права визнають (частіше мовчки) характер юридично обов'язкових норм. [3, с. 52] Оскільки звичаєве право обумовлює своє існування з співпраці держав, практики міжнародних організацій та інших недержавних суб'єктів, то формування принципів міжнародного права спиралося на розвиток звичаєвого права. Можна зазначити, що саме кодифікація міжнародних звичаїв дала підґрунтя для формування принципів. Це дозволило створювати принципи, що відображають спільне розуміння міжнародного співтовариства щодо дійсності та необхідності дотримання цих принципів. Серед таких можна виділити принцип суверенітету або принцип самовизначення націй та народів. І перший, і другий походять з звичаєвого права. Очевидно, що вони були сформовані зі спостереженнями держав під час їх певної діяльності протягом тривалого часу.

Становлення і розвиток міжнародних органів та організацій відіграло не менш важливу роль в становленні принципів міжнародного права. Саме міжнародні організації сприяли закріпленню принципів міжнародного права, у тому числі і в їх установчих документах. Існує безліч міжнародних організацій, які наразі сприяють їх розвитку просуваючи та встановлюючи відповідальність за порушення принципів. Серед них основу роль звісно відіграє Організація Об'єднаних Націй, а також можна виділити Міжнародний комітет Червоного Хреста, Міжнародний суд ООН та Міжнародний кримінальний Суд та інші.

Міжнародні організації займаються роз'ясненням та тлумаченням принципів міжнародного права, що сприяє їх розвитку. Інакше кажучи це дозволяє досягти більш широкого розуміння та застосування міжнародного права. На додачу, вони можуть розробити додаткові механізми та процедури для реалізації існуючих принципів міжнародного права, роблячи їх більш ефективними та дієвими. До того ж, вони базують свої установчі документи та створюють обов'язки для держав відповідно до принципів.

На основі викладеного можна підсумувати, що передумовами

створення, закріплення та розвитку міжнародних принципів були створення держав, міжнародних організацій та існування міжнародного звичаю, який став своєрідною базою для них. Кожен з цих елементів відіграв свою, індивідуальну, особливу роль.

1.2. Джерела закріплення основних принципів міжнародного права.

Основні принципи міжнародного права закріплюються в різних документах міжнародного права, які можна розглядати як їх джерела. Серед основних джерел виділяють три, а саме:

1. Статут Організації Об'єднаних Націй 1945 року.
2. Декларація про принципи міжнародного права, що стосується дружніх відносин і співробітництва між державами відповідно до Статуту ООН 1970 року.
3. Заключний акт Наради з безпеки і співробітництва в Європі 1975 року.

Першочергово в Статуті ООН було спочатку закріплено сім принципів, що були доповненні в Декларації принципів міжнародного права 1970 року та в Заключному акті НБСЄ 1975 року і наразі існують десять основних принципів міжнародного права.

Основні принципи в Статуті згадуються в преамбулі, а також в статтях 1 та 2. Наприклад, п.1 статті 1 говорить про те, що держави-учасниці мають сприяти врегулюванню та вирішенню міжнародних конфліктів або ситуацій, які можуть призвести до порушення миру [4], а п. 4 статті 2 зазначає, що ООН зобов'язує: «Усі Члени Організації Об'єднаних Націй утримуються в своїх міжнародних відносинах від погрози силою або її застосування...». [5] Як можна побачити принципи міжнародного права тут згадуються у світлі міжнародного миру, безпеки та співробітництва, відповідно до цілей організації, але при цьому не можна применшувати значення Статуту ООН, як джерела закріплення принципів бо він є головним джерелом. Він засвідчує

принципи міжнародного права, такі як рівність суверенних держав, невтручання у внутрішні справи та мирне врегулювання спорів. Це підкріплює їх вагомість тим, що всі держави-члени ООН зобов'язані підтримувати ці принципи та дотримуватися їх, а також співпрацювати в межах міжнародного права.

Що стосується Декларації про принципи міжнародного права, то це також дуже важливий акт, який удосконалив, розширив і уточнив зміст основних принципів міжнародного права в міру його подальшого розвитку. [6, с. 29] Дана декларація загалом націлена на реалізацію цілей ООН з метою їх більш ефективного використання в рамках світової спільноти. В цілому вона тлумачить кожен із принципів, що був закріплений в Статуті ООН, що робить її одним з найважливіших документів у сфері принципів міжнародного права.

Заключний акт Наради з безпеки і співробітництва в Європі мав суттєве значення для розвитку принципів міжнародного права. Він доповнив ще трьома принципами вже існуючі і також надає тлумачення принципів. Був закріплений принцип поваги прав людини та основних свобод, а також додані принципи непорушності кордонів та територіальної цілісності. Як зазначили В.Е. Теліпко та А.С. Овчаренко, «будучи спочатку закріпленими на регіональному рівні, ці принципи одержали всезагальне значення, що не раз підтверджувалося Генеральною Асамблеєю ООН». [7, с. 41]

Обв'язок щодо дотримання принципів міжнародного права також закріплений і в інших міжнародних документах, наприклад, в документах регіональних організацій, як Статут Організації американських держав 1948 р., Статут Ради Європи 1949 р., Хартія африканської єдності 1963 р. та Установчий акт Африканського союзу 2000 р., Статут Організації «Ісламська конференція» 1972 р. і новий Статут 2008 р., Пакт Ліги арабських держав 1945 р. із подальшими змінами, та інші.

До того ж, деяким з принципів присвячені окремі декларації та резолюції де викладається їх зміст. Так принципу незастосування або погрози силою присвячені Резолюції ГА ООН «Визначення агресії» 1974 року та Декларації

про посилення ефективності принципу відмови від погрози силою або її застосування в міжнародних відносинах 1987 р. Зміст принципу територіальної цілісності був ширше розкритий в Декларації ГА ООН про право на розвиток 1986 року та Резолюції ГА ООН «Підтримання міжнародної безпеки — запобігання насильницькому розчленуванню держав» 1999 р. Принцип мирного розв'язання знайшов своє відображення також у Манільській декларації про мирне розв'язання міжнародних спорів 1982 р., Декларації ООН про запобігання та усунення спорів і ситуацій, що можуть загрожувати міжнародному миру і безпеці 1988 р., Резолюції ГА ООН «Принципи та настанови для ведення переговорів» 1998 р. та інші.

Отож, закріплення основних принципів в джерелах міжнародного права підкреслює їх значення і вплив. Саме закріплення в різноманітних документах сприяло і сприяє їх подальшому розвитку і зміцненню їх авторитету серед міжнародної спільноти.

1.3. Система та зміст основних принципів міжнародного права.

Як вже зазначалося вище, всього закріплених є десять принципів міжнародного права, а саме:

1. Принцип суверенної рівності держав.
2. Принцип незастосування сили або загрози силою.
3. Принцип рівноправності і самовизначення націй та народів.
4. Принцип мирного вирішення спорів.
5. Принцип невтручання у внутрішні справи держави.
6. Принцип співробітництва.
7. Принцип сумлінного виконання міжнародних зобов'язань.
8. Принцип непорушності кордонів.
9. Принцип територіальної цілісності держав.
10. Принцип загальної поваги і захисту прав людини.

Щоб краще розуміти зміст варто розділити їх на групи за певними

ознаками, а вже потім почати його розкривати. Так їх можна поділити за призначенням на:

1. Принципи, що стосуються мирного вирішення міжнародних спорів
2. Принципи, що закріплюють рівність суб'єктів.
3. Ті принципи, що закріплюють незалежність суб'єктів. [8]

До принципів про мирне вирішення міжнародних спорів перш за все варто віднести принцип незастосування сили. Загалом важливість існування цього принципу почали окреслювати після Другої Світової Війни більш активно. Як зазначалося вище, деяким принципам присвячені окремі резолюції та декларації, тому для окреслення змісту цього принципу варто звернутися до них. Статут ООН п. 4 ст. 2 формулює даний принцип так: «держави-члени мають утримуватися від погрози силою чи її застосування будь-яким чином, несумісним з цілями ООН». [9] Історія застосування і дотримання цього принципу дає змогу говорити, що він займає центральне, основне, місце в системі принципів. Також детальніший зміст розкидається і у Декларації про принципи міжнародного права, затвердженій Резолюцією 2625 (XXV) Генеральної Асамблеї ООН від 24.10.1970. В даній декларації розкриті дії від яких держави мають утримуватися, а саме:

1. Порушувати існуючі кордони іншої країни, або використовувати, або погрожувати силою як засіб вирішення міжнародних суперечок, включаючи територіальні суперечки та проблеми, пов'язані з кордоном.
2. Погроза силою або її застосування з метою порушення міжнародних демаркаційних ліній, таких як лінії перемир'я, встановлених або відповідних до міжнародної угоди, учасником якої є країна або якої країна зобов'язана дотримуватися відповідно до неї.
3. Акти репресалій, пов'язані із застосуванням сили.
4. Акти насильства, які позбавлять людей права на самовизначення, свободу та незалежність, як зазначено в принципах рівності та самовизначення.

5. Організація, підбурювання, допомога або участь в актах громадянської війни або терористичних актах в інших країнах, або потурання організованої діяльності на їх території з метою здійснення таких актів, якщо вони пов'язані з погрозою силою або її застосуванням.
6. Організація, підбурювання, надання допомоги або участі в актах громадянської війни або терористичних актах в іншій державі, або від потурання організаційній діяльності в межах своєї території, спрямованій на вчинення таких актів, в тому разі, коли вони пов'язані з погрозою силою або її застосуванням.
7. Військова окупація території держави шляхом застосування сили в порушення положень Статуту Організації Об'єднаних Націй.
8. Надбання території держави в результаті погрози силою або її застосуванням.
9. Пропаганда агресивної війни. [10]

До того ж є Резолюція ГА ООН «Визначення агресії» 1974 року, що безпосередньо пов'язана з цим принципом. Вона надає як і визначення агресії, так і дії, які можуть розглядатися як «виключення», хоча перелік не є вичерпним. Це право на індивідуальний і колективний самозахист, право на судове переслідування осіб, винних у плануванні, фінансуванні, розмежуванні та здійсненні агресії, а також право накладати фізичні та нематеріальні санкції.

До цієї категорії також відноситься і сам принцип мирного вирішення спорів. Він є основою міжнародних відносин і Я. Броунлі зазначав, що врегулювання спорів між суб'єктами — одна з найважливіших функцій міжнародного права. [11] Для розуміння змісту цього принципу його потрібно розглянути у світлі двох «елементів»: визначення міжнародних спорів та види мирного вирішення. Спир можна визначити як розбіжність поглядів та інтересів двох або більше суб'єктів міжнародного права. Статут ООН говорить, що сторони в суперечці, яка може загрожувати підтриманню міжнародного миру і безпеки, повинні насамперед намагатися вирішити

суперечку шляхом переговорів, обстеження, посередництва, арбітражу, судового розгляду, використання регіональних органів або угод. [12] Для цього в ООН був створений окремий орган для розв'язання спорів – Міжнародний Суд ООН. Але також на регіональних рівнях створенні подібні органи регіональними організаціями, які також покладають на держав-учасниць обов'язок мирного розв'язання спорів. Також, принципів мирного розв'язання спорів присвячені певні резолюції Генеральної Асамблеї ООН, серед яких хотілося б відзначити Манільську декларацію про мирне розв'язання міжнародних спорів 1982 р. Серед положень, які розкривають зміст принципу хотілося б відзначити наступні:

1. Держави мають розв'язувати міжнародні спори відповідно до зобов'язань за Статутом ООН і принципами справедливості та міжнародного права.
2. Держави мають докладати всіх зусиль для досягнення мирного розв'язання місцевих конфліктів за допомогою регіональних угод або органів державами-учасницями до передання цих спорів до РБ ООН.
3. Вони повинні використовувати можливості ГА ООН і РБ ООН у розв'язанні спорів і сприяти їхній реалізації.
4. Якщо держави не досягли найбільш швидкого розв'язання спору за допомогою засобів, зазначених у Декларації 1970 р., вони мають продовжувати намагатися мирно розв'язувати його і негайно консультиватися щодо взаємно узгоджених засобів. [13 с. 5]

Наступний принцип який можна віднести до цієї категорії є принцип співробітництва. Принцип співробітництва це основа розвитку міжнародних відносин та співробітництва. Як згадував Дж. Абі-Сааб: «розуміння державами необхідності співробітництва, зокрема для розв'язання глобальних і регіональних проблем, які не можуть бути розв'язані зусиллями окремих держав чи груп держав, значною мірою сприяє розвитку міжнародного права». [14, с. 454] Принцип співробітництва пронизує увесь Статут ООН, а також є основою Декларації про принципи міжнародного права. Загалом

Декларацією передбачено, що це обов'язок держав співпрацювати між собою на благо міжнародних відносин та незалежно від їх відмінностей у різних сферах без дискримінації жодної з держав. Оскільки держави співпрацюють у різних сферах відповідно до них створенні різні нормативні акти. У сфері економічного співробітництва була створена Декларація про встановлення нового економічного світового порядку 1974 року. В ній зокрема згадується, що економічний світовий порядок має бути сформований на основі справедливого співробітництва, яке зараджуватиме ліквідації переважаючих нерівностей у світі.

Останній принцип в цій категорії це принцип сумлінного виконання міжнародних договорів. Принцип добросовісного виконання міжнародних зобов'язань є істотним для міжнародного права, оскільки він безпосередньо забезпечує функціонування системи міжнародних відносин у цьому контексті. Його загальне визнання безпосередньо відображається в документах сучасного міжнародного права, в тому числі у Віденських конвенціях про право міжнародних договорів 1969 та 1986 років, або ж рішеннях судових органів. Співпраця між державами має сенс лише за умови дотримання принципу сумлінного виконання міжнародних зобов'язань.

Наступними були виокремлені принципи, що закріплюють рівність суб'єктів міжнародного права. Першим є принцип суверенної рівності держав. Н. Вокер наголошував на значенні, яке на дає принципіві суверенної рівності держав ООН протягом усього періоду свого існування. В статті 2 Статуту прямо вказується, що організація заснована на принципі суверенної рівності всіх її членів. [15] Рівність між державами згадується також і у Міжамериканській конвенції про права та обов'язки держав 1933 року: «Держави є юридично рівними, користуються однаковими правами і мають рівні можливості для їх реалізації. Права кожної держави ґрунтуються на тому простому факті, що вони існують як суб'єкти міжнародного права, незалежно від того, чи мають вони владу, щоб забезпечити їх дотримання». [16] Отож цей принцип будується на двох елементах – суверенітеті держав та їх рівності.

Суверенною рівністю наділені всі держави і вони мають так само поважати суверенітет інших держав. Позаяк суверенна рівність породжує для держав однакові права та обов'язки. Цей принцип часто згадується як в загальних так і в регіональних нормативних актах та в установчих документах організацій, що підкреслює його місце в системі принципів. При тому, якщо держава переважає, або відстає у будь-якій сфері міжнародного співробітництва це не має жодного впливу на її суверенітет.

Другим в цій категорії є принцип рівності та самовизначення націй та народів. Очевидно, що нація є основним складовим будь-якої держави, що забезпечує її існування, як суб'єкта. Він передбачає, що всі нації та народи мають рівну гідність і права, а також право вільно визначати свій політичний статус. Також вони мають право на економічний, соціальний і культурний розвиток та вільно розпоряджатися своїми природними і культурними ресурсами. Варто згадати Резолюцію «Право народів і націй на самовизначення», в якій підкреслено, що право націй на самовизначення — передумова для реалізації в усій повноті прав людини [17, с. 2] відповідно вони безпосередньо пов'язані з даним принципом, а тому він також згадувався у Міжнародних пактах про права людини 1966 року. Те що він згадувався у цих пактах однозначно піднесло його значення, адже у вже наявних до цього резолюціях він згадувався досить рідко.

Результатом самовизначення народів може бути і створення нової держави, і приєднання до вже існуючої, і створення автономій. Але невід'ємно важливим є і факт того, що цей принцип не може бути застосований, якщо він проти територіальної цілісності держави. Саме тому йому присвячені, або включають згадку про нього, багато міжнародних документів бо його невірне тлумачення мало б непоправні наслідки.

Рівності також стосується принцип поваги прав і основних свобод людини. Особливістю розвитку сучасного міжнародного права є також зростання ваги норм, що стосуються прав і свобод людини. Загальне формулювання змісту принципу полягає в тому, що держави зобов'язані

поважати права людини та основні свободи незалежно від раси, статі чи мови. Основа нормативного змісту цього принципу міститься в положеннях Заключного акту НБСЄ 1975 року. Серед зобов'язань які він містить можна згадати такі:

1. Зобов'язання поважати права людини та основні свободи.
2. Заохочувати та розвивати ефективне здійснення прав і свобод.
3. Повага цих прав державами у будь-якій взаємодії між ними.
4. Сприяти загальній і ефективній повазі до прав людини.
5. Зобов'язання забезпечити реалізацію права людей знати свої права та обов'язки і діяти відповідно до них та інші.

Міжнародне право дозволяє державам обмежувати права і свободи людини лише у виняткових і чітко визначених обставинах. Обмежуватися вони наприклад можуть у випадку надзвичайного стану у країні. Міжнародні договори встановлюють особливий клас основних прав людини, які ні в якому разі не підлягають державним обмеженням, серед яких право на життя без тортур, без рабства, свобода думки і переконань, право на судовий захист.

До принципів, що закріплюють незалежність суб'єктів відносяться принцип територіальної цілісності, непорушності кордонів та невтручання у внутрішні справи країни. Суть принципу територіальної цілісності полягає у визнанні того, що право країни користуватися територіальною цілісністю є найважливішим правом, притаманним суверенітету, що означає, що країна реалізує всі права відповідно до державних кордонів в межах сухопутного, водного та повітряного простору. Принцип територіальної цілісності передбачає, що будь-яка зміна національної територіальної власності може бути здійснена лише мирним шляхом. На основі згоди зацікавлених країн нові національні кордони можуть бути встановлені та легалізовані мирним шляхом. Тому держави мають право вживати всіх допустимих заходів відповідно до норм міжнародного права для захисту та збереження своєї територіальної цілісності. І хоча сила не може використовуватися, як спосіб розв'язання спорів, держави мають право на самооборону. Наприклад, у

Північноатлантичному договорі 1949 року зазначено, що якщо, на думку будь-якої зі сторін, територіальна цілісність, політична незалежність або безпека будь-якої сторони знаходиться під загрозою, вони погоджуються, що збройний напад на одну з них вважатиметься нападом на них усіх: і, відповідно, вони домовляються, що в разі вчинення такого нападу кожна з них, реалізуючи своє законне право на індивідуальну чи колективну самооборону, передбачене ст. 51 Статуту ООН. [18].

Принцип непорушності кордонів, як і інші принципи, що містяться в Заключному акті 1975 року, застосовуються незалежно від політичного, економічного чи соціального рівня держави, її розміру, географічного розташування. Принцип непорушності кордонів найбільш тісно пов'язаний з принципами територіальної цілісності та незастосування сили чи загрози силою. Те, що державні кордони можуть бути змінені мирним шляхом і за домовленістю відповідно до міжнародного права забороняє застосування сили або погрозу силою. Водночас це положення жодним чином не можна тлумачити як обмеження змісту чи сфери застосування принципу непорушності кордонів. Багато міжнародних угод про кордони містять положення про їх зміну, тобто межі території. Принцип передбачає обов'язки держав визнавати наявні кордони, які є юридично встановленими відповідно до міжнародного права, не здійснювати територіальних посягань, відмовитися від дій, які спрямовані на окупацію території будь-якої держави, не зазіхати на існуючі кордони і змінювати їх тільки за обопільної згоди.

Відповідно до основних міжнародно-правових актів, що стосуються принципу невтручання, його основним нормативним змістом є заборона прямого чи непрямого втручання в будь-якій формі у внутрішні та зовнішні справи іншої держави. Дії, які можуть розглядатися як втручання у справи країни включають втручання в політичну діяльність держави, коли держави підтримують відділення частини іншої або надають допомогу, підбурюють до повалення чинного уряду і, відповідно, держави повинні утримуватися від даних дій. На держави покладаються зобов'язання утримуватися від спроб у

в будь-якій формі дестабілізувати або підірвати стан іншої держави, не пропагувати, не заохочувати та не підтримувати заколот або сепаратистську діяльність прямо чи опосередковано спрямовану проти сталого політичного устрою. Зобов'язання запобігати навчання, фінансуванню чи вербуванню найманців на власній території або розміщенню найманців на території іншої країни. Також до принципу невторчання відноситься терористична діяльність, якій присвячені декілька резолюцій. Одна з таких Резолюція Ради Безпеки ООН, яка визначає обов'язки держав у даній сфері:

1. Зобов'язання держав запобігати і протидіяти терористичній діяльності та запровадження кримінальної відповідальності за це.

2. Утримуватися від будь-якої форми активної чи пасивної підтримки організацій чи осіб, причетних до терористичних атак, включаючи ліквідацію ланцюгів постачання зброї терористам.

3. Не надавати притулку тим, хто фінансує, планує, підтримує або здійснює терористичні акти.

4. Попереджати інші держави про можливе вчинення терористичного акту обмінюючись інформацією. [19, с.3]

В цілому основні принципи становлять єдину та взаємопов'язану систему. Всі принципи спів залежні і існування одного пов'язане з іншими. Вони продовжують відігравати важливу роль у розв'язанні конфліктів та забезпеченні міжнародного миру та безпеки, знання та дотримання основних принципів міжнародного права є причиною розвитку міжнародної співпраці та співробітництва країн у світі.

РОЗДІЛ 2

ПОРУШЕННЯ РФ ОСНОВНИХ ПРИНЦИПІВ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА У ХОДІ АГРЕСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ: МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ

2.1.Порушення РФ основних принципів міжнародного права, спрямованих на підтримку міжнародного миру і безпеки.

Загалом, дії РФ вчинені проти України можна поділити на три логічних етапи в світлі яких краще розглядати порушення:

1. Окупація та анексія АР Крим.
2. Окупація східних областей України (Луганськ та Донецьк).
3. Повномасштабне вторгнення на територію України.

Перший принцип, що буде розглянуто в світлі дій РФ — незастосування сили та погрози силою. Окупація АР Крим почалася 23.02.2014 року нападом на представників українських та кримськотатарських громад та, опісля, «виборами» мера міста Севастополя, а саме Олексія Чалого. 27 лютого відбулося захоплення Верховної ради та Уряду АР Крим і того ж дня було оголошено про проведення референдуму з приводу підвищення повноважень автономії, також захоплення аеропорту «Бельбек», поромну переправу «Крим — Кавказ». А вже наступного дня військовослужбовцями без розпізнавальних знаків встановлювалися блокпости і надалі, загалом, відбувалося збільшення кількості російських військовослужбовців. [20] Те, що це були саме російські військові стало загальновідомим фактом за сплином часу. Вже першого березня самопроголошене керівництво звернулося до президента В. Путіна, а він в свою чергу запитав дозвіл у Ради Федерації з приводу використання збройних сил на території України на підставі пункту «г» частини 1 статті 102 Конституції РФ [21] через загрозу життю російських громадян і військовослужбовців, що дислокувалися в Криму. І 16 березня відбулася анексія Криму, на підставі так званого референдуму за входження території до

складу Російської Федерації, що відбувався, однак, за контролем збройних сил РФ.

З огляду на заяви представників Російської Федерації вони вважають ці дії законними і необхідними, але насправді це було прямим порушенням не тільки законів України, а й міжнародного права. Застосування сили Росія обґрунтовувала декількома тезами. По перше, Сергій Аксьонов в своїй заяві 1 березня звертався до В. Путіна з проханням сприяти забезпеченню миру і безпеки в Криму [22] і хоча в цій заяві не вказується саме застосування сили, але як було зазначено вище, саме після неї президент Росії запитав дозволу на використання збройних сил. Але ця заява не має юридичного підґрунтя через те, що С. Аксьонов був проголошений новим прем'єр-міністром не у відповідності до законів України. Якщо звернутися до Закону України «Про Раду Міністрів Автономної республіки Крим» 2011 року, то там зазначається, що призначення на дану посаду відбувається Верховною Радою АР Крим та за затвердженням Президента України. [23, с.3] На момент так званого призначення його на цю посаду Верховна Рада в Криму була захоплена невідомими особами, а В. Янукович, який на той час перебував на посаді президента України, був усунений з посади за рішенням Верховної Ради України.

Також, якщо згадати резолюцію про «Визначення агресії» то агресією визнається і блокування портів та берегів іншої країни. Звертаючись до хронології подій самі ці дії РФ вчинила в березні 2014 року блокуючи паромну переправу «Крим» та блокуючи Керченську протоку та Севастопольську бухту.

Іншим аргументом було право на самооборону, яке є виключенням принципу застосування сили, проте це також не відповідає дійсності. Право на самооборону застосовується якщо відбувається напад на території якого не відбувалося і не було жодних ознак його планування. Або захист громадян держави закордоном, на останнє РФ і посилалася, але для цього не було реальної загрози. До того ж застосування сили в цьому випадку має

використовуватися в останню чергу, коли інші способи забезпечити безпеку своїх громадян були вичерпані. Також і не було підстав для цього, адже Україна не здійснювала жодних злочинів проти людяності, геноциду, масових порушень прав людини чи етнічних чисток росіян на своїй території.

Щодо застосування сили у східних областях України, то воно більш очевидне. Відбувалося направлення в Україну та масова участь збройних сил РФ у березні-липні 2014 року, що стало наслідком захоплення міст у Донецькій та Луганській областях. Росія обстрілювала Українські міста та надсилала своїх військових, що підтвердило НАТО. [24] Довгий час РФ стверджувала те, що це внутрішній конфлікт України виключно, але вона брала на себе контроль за так званими бойовиками, а з часом навіть надавала їм статус учасника бойових дій. [25] Це також є поза міжнародним правом, адже за Резолюцією ГА ООН № 58/63 від 12.12.2001 дії групи осіб розглядаються як дії держави, якщо та надає їм вказівки. [26] Відбулися також два «референдуми», які проголосили квазідержави ЛНР та ДНР, що не визнані цивілізованими країнами.

Росія почала з захоплення адмінбудівель на Донбасі на що український уряд у відповідь почав антитерористичну операцію 12 квітня 2014 року. І переломною стала битва за Донецький аеропорт – перший бій між сепаратистами та українською владою, в якому брала участь велика кількість російських добровольців. За даними українського уряду, на піку конфлікту влітку 2014 року російські воєнізовані формування становили від 15% до 80% бойовиків. [27]

І останнім етапом застосування сили проти України було повномасштабне вторгнення. Президент РФ В. Путін оголосив про проведення «спеціальної військової операції» 24 лютого 2022 року з метою демілітаризації та денацифікації України і відразу ж після цього по військовим об'єктам були запущені крилаті та балістичні ракети. Те що, як і у випадку із застосуванням сили в 2014 році, застосування сили Росією не може бути виправдана з точки зору міжнародного права було продемонстровано багато

разів. Повномасштабне вторгнення в Україну Росія аргументує знову ж таки правом на самооборону та намаганнями запобігти геноциду росіян в Луганську та Донецьку. Ці підстави в міжнародному праві є виправданням збройної агресії, але не у цьому випадку. Держава, що діє в межах самооборони має бути жертвою нападу, а об'єктами таких дій мають бути «військові об'єкти, що відкриті для нападу під час здійснення права на самооборону» [28], а також її зобов'язання повідомити Раду Безпеки ООН про такі дії. [29] У своїй промові президент Путін прямо посилався на статтю 51 Статуту ООН і Росія повідомила Генерального секретаря ООН і Раду безпеки ООН, але вказаними підставами були тези про нарощення військового потенціалу України і розширення НАТО та допомога утворенням ДНР та ЛНР, тобто колективна самооборона. У своїй промові президент РФ тільки зазначав про загрозу з боку України, проте не надав жодного аргументу на цю користь. Та й в цілому загрози збройного нападу на РФ не існувало, що не виправдовує права на індивідуальну самооборону. Право на колективну самооборону також не виправдовується, бо як мінімум це допомога іншій країні, а утворення на територіях Донецької та Луганської областях не визнанні як суб'єкти міжнародного права. Визнання Росією цих територій нічого не змінило з точки зору міжнародного права, окрім доведення факту нехтування територіальною цілісністю України.

Іншим виправданням застосування сили був геноцид, про який у своїй промові згадував президент Росії, але жодних доказів надано не було. І протягом всього часу з 2014 року РФ не намагалось вирішити «питання геноциду». Україна також подала позов проти Росії щодо порушення Конвенції про запобігання злочину геноциду, але на слуханнях представники не з'явилися і зауважили, що Міжнародний Суд ООН не має юрисдикції щоб розглядати справу, і відмовилась від ідеї, що застосування сили було на підставі запобігання геноциду. Зокрема, Конвенція про запобігання геноциду немає положень, які б надавали право державам запобігати геноциду з застосуванням сили.

Інший принцип, що спрямований на підтримку миру є невтручання у внутрішні справи країни. Російська Федерація скористалося політичною ситуацією в Україні, а саме революцією і вмішалася в справи нашої країни, що є прямим впливом. Але ще до 2014 року РФ створювала передумови і опосередковано, а не прямо втручалася у справи України. Серед таких присутність економічних важелів для тиску на Україну. У серпні 2013 року РФ блокувала усіх українських імпортерів і погрозувала наростанням напруги, якщо Україна підпише Угоду про асоціацію між Україною та ЄС [30] і в подальшому продовжувала свої погрози. А в літку 2014 року прозвучали навіть заяви про те, що РФ внесе свої поправки до Угоди про асоціацію, не будучи при цьому стороною угоди і погрожуючи економічним тиском у разі їх неврахування. Також можна згадати так звану «газову війну» 2014 року, коли РФ окупувавши території України здійснювала спроби завадити постачанню газу. З подій 2022 року такими важелями тиску були блокування чорноморських портів, що унеможливило постачання продовольства в інші країни. За словами голови Єврокомісії це відбувалося для накопичення Росією власного експорту продовольства, щоб потім використовувати це у вигляді шантажу. Таким чином РФ використовувала продовольство щоб набути більшої політичної підтримки. Ці дії перешкоджали здійсненню Україною її міжнародних відносин у торговій і економічній сферах та здійсненню свого розвитку. Відбувалося застосування економічних заходів примусу з метою підпорядкувати Україну для отримання своїх переваг.

Інший важіль, який створила Російська Федерація це порушення кримінальних справ, погроз вбивства та навіть ув'язнення українських громадян. Найгучнішими справами були затримання у Сімферополі українського режисера О. Сенцова та звинувачення його у підготовці терористичного акту та звинувачення Н. Савченко у вбивстві російських журналістів. Парламентська Асамблея Ради Європи видала резолюцію з закликом звільнити усіх українських громадян, які утримуються в російських тюрмах незаконно. [31, с.4] Це також є прикладом застосування засобів

примусу для отримання вигоди і доводить, що РФ неодноразово втручалася у внутрішні і зовнішні справи України і перешкоджала здійсненню її міжнародних відносин, що є порушенням принципу невтручання.

Серед інших факторів порушення принципу є вище згадана військова окупація і анексія українських територій, що суперечить праву країни на суверенітет, незалежність та територіальну цілісність. Спекулювання Росією на правах людини також порушує обов'язок держав, передбачений принципом, не використовувати права людини як підставу для втручання, а також порушення зобов'язання не підбурювати та не підтримувати будь які угруповання спрямовані на дестабілізацію внутрішньої ситуації в країні бо РФ підтримувала та підтримує сепаратистські течії в Україні. Адже під час подій у Криму підтримка Росією сепаратистських ідей та дій у Криму, зокрема бійців «самооборони Криму», була офіційно визнана владою Російської Федерації. Так, президент Росії заявляв про допомогу, яка надається «самообороні Криму» російською армією. [32]

І також активна ворожа пропагандистська кампанія, що всі ці роки підбурює антиукраїнські настрої та поширення дезінформації про ситуацію в країні, в тому числі за кордоном. Колишній прем'єр-міністр Росії, Дмитро Медведєв, заявляв про нелегітимність української влади, обраної після Революції Гідності. А трохи згодом, президент РФ В. Путін зробив не менш цинічну заяву про те, що на території України створюється нова держава, а жодних зобов'язань Росія перед нею немає, оскільки не підписувала з цією «державою» жодних угод. Ці заяви є абсолютно наклепницькі і відповідно порушують принцип невтручання, а оцінка відповідності зміни влади і питання її легітимності належить тільки державним органам України. Ця пропагандистська компанія продовжується і до тепер, особливо в російських ЗМІ.

Наступний принцип порушений Російською Федерацією є принцип територіальної цілісності, який варто, у світлі подій в Україні, розглядати в тандемі з принципом самовизначення. РФ свої дії виправдовує тим, що

референдуми про приєднання областей України до свого складу це волевиявлення населення, в тому числі «корінних росіян». По перше, якщо поглянути на ці дії з точки зору права на самовизначення, то в Україні проживають три корінні народи – українці, кримські татари, що проживають на півдні, караїмами, що проживають в Криму та кримчаки, що також проживають переважно в Криму, але є спільнотою єврейського населення і цей поділ закріплений в законі «Про корінні народи». [33] А також на території України проживають національні меншини, до яких і відносяться росіяни. Різниця між ними в тому, що корінні народи не пов'язані етнічно з будь якою державою чи державним утворенням. Хоча й росіян як етнічних меншин на території нашої країни більшість в порівнянні з іншими, але якщо звернутися до Резолюції ПАРЕ від 2011 року то в ній чітко вказується про не передбачення права на відділення для етнічних меншин. [34, с.3]

Отож самовизначення тісно пов'язане з принципом територіальної цілісності. Серед варіантів набуття територій є сецесія, яка є варіантом реалізації самовизначення визначеним міжнародним правом. Вона припускає вихід певної території зі складу країни. Представники РФ також часто оперують цим терміном, але його застосування у випадку України не можливе і не правомірне. Як було розкрито вище, відсутній суб'єкт, що має право на самовизначення. «Корінні росіяни» є лише національною меншиною, а права інших корінних народів України суворо оберігаються нормативно-правовими актами і не існувало перешкод для самовизначення корінних народів у складі України або як це називають «внутрішнього самовизначення». Так, наприклад, кримські татари мають свій представницький орган – Меджліс.

Але навіть якби суб'єкт на самовизначення був, то дії Росії при проведенні референдумів на територіях, які «хочуть від'єднатися» не відповідають законам України. Якщо звернутися то Конституції в ній вказується єдино можливий спосіб змінити території це референдум, [35] а його правила проведення визначені в законі «Про всеукраїнський референдум». Першим був референдум у Криму весною 2014 року. Згідно законів нашої країни та

міжнародним стандартам щодо проведення референдумів він не відповідав вимогам. Перш за все референдум має відбуватися без впливу військових сил бо це порушує принцип вільних виборів, але якщо повернутися до хронології то вже першого березня президент РФ звернувся з проханням використання збройних сил на території АР Крим в той час коли референдум відбувся 16 березня, а на посади до державних органів були «призначені» невідомі особи у невідповідності до законів України. Також були порушені процесуальні аспекти проведення референдуму. На голосування було винесено два питання одночасно:

1. Приєднання АР до Російської Федерації.
2. Відновлення конституції 1992 року.

Питання мають подвійний зміст і можуть трактуватися виборцями помилково, відповіддю могло бути лише «так» на ці два запитання, що унеможлиблює надати чітку відповідь, позбавляє фактичного вибору та суперечить Кодексу належної практики проведення референдумів. До того ж часу АР Крим була фактично окупованою частиною і участі в референдумі не приймали національні спостерігачі та міжнародні. За даними міського управління статистики, на 1 листопада 2013 року в місті Севастополі проживало 383 499 осіб, але 474 137 жителів Севастополя підтримали приєднання до Російської Федерації, тобто 123% жителів міста проголосували за відокремлення Севастополя від України. [36]

Закон «Про місцеве самоврядування» передбачає, що місцевий референдум лише відбувається для вирішення питань, що відносяться до питань місцевого самоврядування яким не є питання про від'єднання частини території України.

Референдуми в Донецькій та Луганській областях 2014 року відбувалися за словами представників РФ без їх участі. Проте знову ж таки мали місце відсутність підстав для проведення референдуму, відсутність достатньої кількості ділянок або їх розміщення просто парках та на площах, виборців не просили навіть пред'явити паспорт. Тим не менш РФ порушувала принцип

територіальної цілісності в цих областях постачанням зброї, фінансуванням утворень ЛНР та ДНР, надсиланням своїх військових до цих територій і фактично організувала ці іррегулярні сили та керувала ними.

І вже в 2022 році Росія здійснила спробу анексії цих областей, а також Запорізької та Херсонської. Вона знову провела псевдореферендуми на цих територіях під час їх військової окупації. І на ці дії є реакція міжнародної спільноти щодо територіальної цілісності України і вигляді резолюції ГА ООН де зазначалися такі пункти:

1. Рішення Росії про входження до її складу окупованих областей порушують територіальну цілісність України.
2. Резолюція визнала, що області України знаходяться під військовою окупацією збройних сил РФ.
3. Згадуються референдуми та їх засудження Генеральною Асамблеєю.
4. ГА підтвердила свою прихильність до міжнародно визнаних кордонів України.
5. Зазначилося, що анексія областей України не має юридичної сили, а також відсутність підстав для зміни їх статусу.
6. ГА вимагає відміну РФ рішень про приєднання областей України адже це суперечить територіальній цілісності і суверенітету України.

[37]

Наступний принцип спрямований на забезпечення миру та безпеки це принцип непорушності кордонів. В Угоді між Україною та Російською Федерацією про українсько-російський кордон 2003 року обидві сторони підтвердили свою відданість цілям і принципам Статуту Організації Об'єднаних Націй та положенням Гельсінського Заключного закону та іншим двостороннім угодам. «Входження» Криму до складу РФ було першим актом анексії в Європі після встановлення принципу непорушності державних кордонів. Цей принцип також визначає заборону претензій щодо державних кордонів і Росія своїми діями порушує цю заборону починаючи з 2014 року. Вона знову ж таки заперечує порушення цього принципу посилаючись на те,

що відділення частин України це процес самовизначення, що вже було спростовано вище. Фактичні дії Росії проти нашої країни свідчать про те, що вона порушує всі свої зобов'язання щодо принципу не порушення кордонів та міжнародно-правові зобов'язання щодо України.

В підсумку, Росія є порушницею міжнародних принципів спрямованих на підтримку миру та безпеки починаючи з 2014 року і тільки збільшила міру цих порушень. Нехтуючи принципами міжнародного права Росія послаблює їх вагу в міжнародній спільноті та підриває міжнародний мир та безпеку. Своїми діями вона демонструє «право сильнішого» чого не може відбуватися в сучасному суспільстві. Також вона маніпулює використовуючи міжнародне право та його принципи виключно у вигідному для себе світлі, використовуючи право на самооборону, порушуючи територіальну цілісність України називаючи це принципом самовизначення, втручаючись у внутрішні справи країни організовуючи референдуми на окупованих територіях у невідповідності їх проведення з законами України та міжнародними договорами, порушуючи державні кордони анексуючи АР Крим і все це ніяк не виправдовує збройну агресію, а лише підкреслює російську байдужість на мир та безпеку у світі.

2.2.Порушення РФ основних принципів міжнародного співробітництва.

Принципи міжнародного співробітництва є основою мирного співіснування держав та методом вирішення конфліктів та суперечок між ними. Серед принципів навіть окремо виділяють принцип співробітництва держав, що підкреслює його важливість у системі міжнародного права, адже співпраця держав сприяє розвитку міжнародних відносин та права. Росія своєю агресією проти України абсолютно паплюжить принцип міжнародного співробітництва, коли всі держави рівні, а натомість є прикладом того, що

сильніша держава в військовому плані може порушувати суверенітет іншої задля досягнення своїх планів.

Починаючи з 1991 року, початку існування незалежної України, між двома країнами було підписано безліч двосторонніх договорів про співробітництво у різних сферах:

1. Медична.
2. Економічна (зокрема торгівельне співробітництво).
3. Культурна і освітня сфера.
4. Сфера військово- технічного співробітництва.
5. Мореплавства та суднобудування та інші.

Але всі ці договори втрачають сенс на фоні Російської агресії та інших її дій, як наприклад, економічний тиск у 2013 році згаданий раніше та більшість угод були припинені у 2022 році українською владою. Отож вона зруйнувала всі підвалини для дво- та багатостороннього співробітництва.

Принцип співробітництва тісно пов'язаний з принципами добросовісного виконання зобов'язань та мирного вирішення спорів через які прослідковується і порушення принципу співробітництва. РФ брала на себе зобов'язання вирішувати конфлікти мирно не тільки міжнародними договорами, а також і двосторонніми договорами з Україною. Початком конфлікту є окупація АР Крим та подальші дії РФ, а також спори з якими вже Україна зверталася до міжнародних судів. Першим договором де згадується мирне вирішення спорів є тристороння Угода про створення Співдружності держав 91-го року. В ній згадується намір держав розв'язувати спірні питання шляхом перемовин. [38, с.290] Іншим є Договір про дружбу і партнерство 1997 року, що був чинний до 2019 року, безпосередньо згадує принцип міжнародного співробітництва, а також зобов'язання України та Росії вирішувати спори консультаціями і перемовинами. [39]

У відповідь на подальші події в Криму та у східних областях Україна подавала позови до міжнародних судів. Одним з таких був позов проти РФ у 2017 році через порушення двох конвенцій:

1. Конвенція про ліквідацію расової дискримінації 1965 року.
2. Конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму 1999 року.

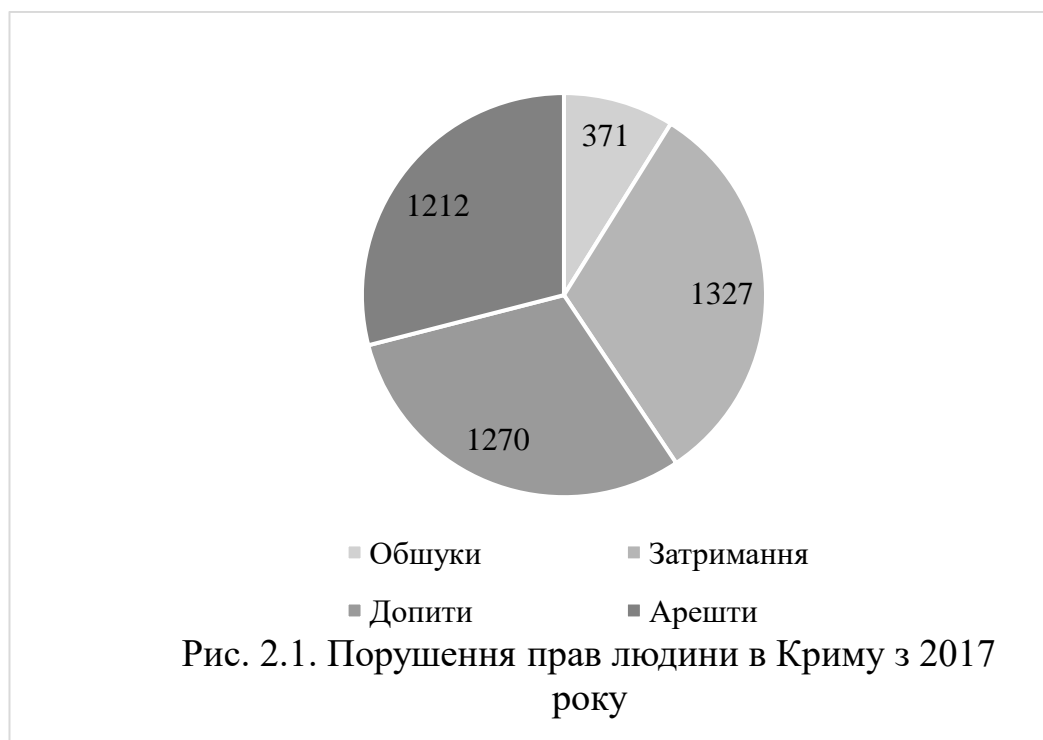
Росія знехтувала своїми зобов'язаннями за цими конвенціями, а також відхиляла пропоновані Україною засоби розв'язання спорів, хоча сама заявляла про «загрозу для мешканців Криму» зі сторони України не намагаючись вирішити це питання мирно.

У 2022 році у спробі зупинити повномасштабний наступ Україна подала новий позов до Міжнародного Суду ООН через порушення Конвенції про запобігання геноциду. У відповідь була фактично відмова Росії вирішити це питання мирним шляхом. Так, 8 березня російська делегація мала надати суду свої аргументи, проте що вони написали відмову аргументуючи тим, що розгляд цієї справи не входить до компетенції суду. [40] А 16 березня суд проголосив рішення відповідно якого РФ має зупинити військові дії, але цього так і не відбулося. Але у відповідь Дмитро Пєсков, прес секретар президента Росії, у своїй промові заявив, що РФ рішення суду не виконуватиме.

Наступним є принцип добросовісного виконання міжнародних договорів. Серед порушених Росією міжнародних договорів основним є Статут Організації Об'єднаних націй. Усі положення стосовно міжнародних принципів були нею порушені, тобто всі принципи розглянуті у цьому дослідженні. До того ж РФ блокувала роботу Ради Безпеки і у 2014 не даючи закінчити конфлікт щодо АР Крим на його початку, заблокувавши наприклад резолюцію про референдум, і у 2022 році коли блокувала резолюцію про невизнання зміни у кордонах України скористувавшись правом вето. Також вона порушила зобов'язання за Декларацією про принципи міжнародного права, зокрема принципу поваги прав і свобод людини, який також міститься у Європейській конвенції, Пактах про права людини, Конвенціях про права дитини, проти катувань та інші.

Першочергово ці порушення відбувалися у Криму і відбуваються і досі, зокрема проти кримських татар. Станом на 2022 рік у Криму було зафіксовано 7 тисяч 911 порушень прав людини, з яких 5 тисяч 613 це порушення прав

представників кримськотатарського народу. Серед порушень обшуки, допити, затримання та арешти відповідно до даних Кримськотатарського ресурсного центру (рис. 2.1). [41]



Також Україна подавала справу до ЄСПЛ проти Росії разом з Нідерландами, що стосується порушень прав людини у Донецькій та Луганській областях та збиття літака рейсу МН17 у 2014 році. Було заявлено про порушення Росією Конвенції про захист прав людини 1950 року. Відповідно до матеріалів справи було порушено право на життя, передбачене статтею 2, збиттям МН17, розстрілом мирних жителів, позасудовими стратами, тортурами (стаття 3) та вбивствами цивільних. Викрадення, незаконний арешт, незаконне тривале утримання під вартою, що забороняються статтею 5, адже суперечать свободі та особистій недоторканності. Дискримінація цивільних осіб українського походження або тих, хто підтримує територіальну цілісність України заборонене статтею 15. На додачу викрадення та депортація до Росії трьох груп дітей і дорослих, що їх супроводжували. Всі ці порушення відбувалися і під час повномасштабного

вторгнення тому цю справу об'єднали справою «Україна проти Росії (X)» у 2023 році.

Серед порушення прав людини під час повномасштабного вторгнення можна згадати місто Буча, Київської області в якому відбулося масове вбивство мирних жителів у березні 2022 року. Вбитими у місті були 440 жителів і це масове вбивство відбувалося разом з викраденнями цивільних осіб та їх тортурами, а також згвалтуваннями як дорослих так і дітей. З моменту деокупації Київської області з'являється все більше фактів порушень Росією прав людини (рис. 2.2).



Через повномасштабне вторгнення Росія була виключена з Ради Європи у березні 2022 року і вона припинила бути учасницею Конвенції про права людини, втім вона досі відповідальна за вчинені і перелічені вище злочини.

РФ також порушила свої зобов'язання за Будапештським меморандумом, який мав би бути для України гарантом безпеки у зв'язку з отриманням статусу неядерної країни. Меморандум містив гарантії цілісності та суверенітету України, обіцяні трьома державами — США, РФ та Велика

Британія. Жодна з країн-підписантів не мала би застосовувати ніякої агресивної політики щодо України. Отож Росія порушила свої зобов'язання перед Україною, адже не повинна була використовувати проти України не тільки ядерну зброю, а й взагалі ніяку. У цьому відношенні незаконна анексія Криму Росією в 2014 році та підтримка сепаратистів на сході України порушує Меморандум і до того ж ним передбачені консультації, як спосіб розв'язання спорів від яких вона відмовилася для вирішення ситуації в Криму в 2014 році.

Стосовно подій у східних областях України були укладені так звані Мінські домовленості, які включають:

1. Першу Мінську угоду.
2. Меморандум про виконання положень протоколу.
3. Комплекс заходів щодо виконання протоколу.

Мінськ -1 та Меморандум були зосереджені на припинення вогню у Донецькій та Луганській області. Попри його підписання у вересні 2014 війська РФ та бойовики не припинили ведення вогню і станом на жовтень 2014 було зафіксовано дві тисячі порушень припинення вогню, [42] а Росія тільки нарощувала свою військову присутність на цих територіях. На початку січня 2015 року сепаратистські сили розпочали новий наступ на підконтрольну Україні територію, а пізніше захопили аеропорт у м. Донецьк та відбувся наступ військ РФ на Дебальцеве, Донецької області, що призвело до повного зриву Мінських угод про припинення вогню.

Комплекс заходів про виконання протоколу 2015 року також був спрямований на припинення вогню та відведення важкого озброєння, проте практично відразу після оголошення режиму припинення вогню 15.02.2015 року спеціальна моніторингова місія ОБСЄ задокументувала обстріл російсько-терористичними формуваннями позицій української армії. [43] В цілому Мінськ-2 провалився через невизнання Росією того, що вона безпосередній учасник конфлікту. Важливо, що ці домовленості не допускають визнання ЛНР та ДНР, але президент Росії своїм указом підписав їх визнання 21 лютого 2022, що стало початком повномасштабного вторгнення

і черговим нехтуванням своїх зобов'язань.

В 2022 році при блокуванні українських портів світова спільнота зіштовхнулася з новим викликом. Україна була одним з найбільших транспортерів до різних країн станом на 2022 (до початку повномасштабного вторгнення) експортувала до Європи агропродукції на \$13,1 млрд. За даними Всесвітньої продовольчої програми ООН, станом на початок 2022 року 276 мільйонів людей страждали від сильного голоду і якби блокування українських портів продовжилось це число збільшилося б на 47 мільйонів. [44] Для вирішення цієї проблеми РФ закликали підписати «Зернову угоду», підписану в липні і спрямовану на забезпечення експорту зерна з портів України для подолання продовольчої кризи 2022 року. Проте Росія знову порушила свої домовленості з Туреччиною та ООН. Угода була підписана 22 липня, а вже 23 Одеський морський торговий порт був атакований ракетами. Угода була підписана до 19 липня 2022 року, проте РФ призупинила дію угоди 29 жовтня, обґрунтувавши це ударами українських безпілотників по російських кораблях у чорному морі та припустила, що один із безпілотників міг бути запущений з цивільного судна. Проте ООН заявила, що в ніч атаки в зерновому коридорі не було жодного вантажного судна і через декілька днів РФ продовжила свою участь у цій угоді. У березні 2023 року РФ заявила про свій намір продовжити угоду лише на 60 днів, замість 120 передбаченими угодою у разі невиконання їх вимог. 11 квітня РФ знову порушила умови змінивши в односторонньому порядку плани українських портів викресливши подані Україною судна на перевірку і вписавши в плани інші, що очікували своєї черги. Це викликало затримку суден адже вони не змогли продовжити свій рух. Вдруге, 17 квітня, РФ повторила подібні дії заблокувавши інспекції суден, таким чином жодне судно не було перевірене. А ці дії поставили під питання існування «Зернової угоди» взагалі. Таким чином російська сторона прагне контролювати кількість завантажуваних суден та напрямок їх роботи, що порушує міжнародні норми та положення Зернової ініціативи.

Отже, Росія нехтує принципами міжнародного співробітництва і не

виконує свої міжнародні зобов'язання не тільки перед Україною, а й перед світовою спільнотою. В результаті вона нехтує життями мільйонів людей, маніпулюючи задля отримання своєї вигоди та досягнення поставлених цілей. Ці дії призводять до міжнародною дестабілізації і міжнародної безпеки і економічного становища у світі.

РОЗДІЛ 3

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ДЕРЖАВИ- АГРЕСОРА ЗА ПОРУШЕННЯ ОСНОВНИХ ПРИНЦИПІВ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

3.1. Підстави міжнародно-правової відповідальності РФ за порушення основних принципів міжнародного права.

У міжнародних відносинах, як і в інших суспільних відносинах, посягання на законні інтереси однієї юридичної особи іншою породжує відповідальність у формі та обсязі, визначених чинним правопорядком. Основні підстави для міжнародно-правової відповідальності це:

1. Наявність міжнародно-правового зобов'язання.
2. Дія чи бездіяльність спрямована на порушення міжнародно-правового зобов'язання.
3. Наявність негативних наслідків у результаті цих порушень.

Міжнародно-правова відповідальність держави за порушення основних принципів міжнародного права відображається у різних способах. Це може включати політичні реакції, такі як дипломатичний тиск, або юридичні процедури, такі як міжнародні розслідування, судові процеси або притягнення до відповідальності перед міжнародними судами чи трибуналами.

Основні принципи міжнародного права мають імперативний характер, або вищу юридичну силу, і є загальнообов'язковими для об'єктів міжнародного права. Держави, які нехтують фундаментальними принципами загального міжнародного права, підпадають під особливий режим міжнародної відповідальності, а особи, які вчиняють акти агресії, несуть особисту відповідальність згідно з міжнародним правом. Нехтування Росією всіма фундаментальними нормами міжнародного права зрештою призвело б і вже призводить до серйозних політичних, економічних і військових втрат. В Декларації про принципи міжнародного права 1970 р. положеннями

закріплюється міжнародно-правова відповідальність за агресивну війну, яка являє собою злочин проти миру. Порухення принципу незастосування сили Росією є злочином агресії, який є серйозним порушенням міжнародного права, оскільки агресія проти суверенності та територіальної цілісності іншої держави є забороненою згідно з принципами міжнародного права та Статутом ООН.

Римським Статутом Міжнародного Кримінального Суду, злочин агресії включає в себе вчинення будь-якої з таких дій:

1. Здійснення нападу на територіальну цілісність, суверенітет або політичну незалежність іншої держави.
2. Проведення військової окупації.
3. Розташування власних військ на території іншої держави без її згоди.
4. Блокування морських, повітряних або сухопутних комунікацій і транспорту іншої держави.
5. Проведення незаконного вторгнення або військової агресії. [45]

У березні 2014 було схвалено рішення Верховною Палатою Федеральних Зборів Російської Федерації про розгортання військових підрозділів Збройних сил Російської Федерації на території України. Це рішення про розміщення збройних сил на території іншої незалежної країни йде всупереч встановленим нормам щодо випадків коли держава дозволяє військове залучення своїх громадян для захисту інтересів своїх громадян за межами своєї країни. За Конституцією України та міжнародним правом Автономна Республіка Крим є невід'ємною частиною України та її адміністративно-територіальною одиницею.

Європейський суд з прав людини оприлюднив проміжний вирок стосовно "великої справи щодо Донбасу" у січні 2023 року у якому підтверджено, що Росія здійснила військове вторгнення до Донецької та Луганської областей у 2014 року і що саме Росія безпосередньо відповідальна за те, що відбувалося на території окупованих областей. Таке рішення ЄСПЛ

стало першим випадком коли міжнародний суд базується на доказах, які надала Україна, юридично підтвердив окупацію Українських областей з 2014 року.

Повномасштабне вторгнення в лютому 2022 року стало продовженням злочину агресії Росії, з моменту тимчасової окупації Автономної Республіки Крим та частини Донецької та Луганської областей України. Було також ухвалено низку резолюцій Генеральною Асамблеєю ООН в яких було засуджено агресію Росії проти України та в яких вказується вимога повного та негайного виведення збройних сил РФ з території України в межах визнаних кордонів. Зокрема така резолюція була ухвалена Комітетом міністрів Ради Європи, яка безпосередньо засуджує збройний напад на Україну та містить заклик припинення військових дій Росією.

У січні 2023 року Європейський парламент ухвалив резолюцію на підтримку дій зі створення міжнародного трибуналу для суду над усіма відповідальними за злочин агресії проти України. Резолюція містить декілька тез про важливість утвореного у майбутньому трибуналу мути юрисдикцію розслідувати та притягнути до відповідальності вище політичне та військове керівництво Російської Федерації, а також подається пропозиція проводити розслідування злочину агресії починаючи з лютого 2014 року, відповідно до визначення злочину агресії викладеного у Римському Статуті. [46]

Порушення принципу поваги прав і свобод людини можуть розглядатися як злочини проти людяності та злочин геноциду. У квітні 2022 року Верховна Рада України визнала дії Російської Федерації на території України в умовах воєнного стану геноцидом проти українців, а також такі рішення винесла низка інших країн, зокрема це Польща, Латвія, Естонія, Чехія, Литва, Канада, Ірландія та інші.

Ознаки геноциду включають:

1. Вбивства.
2. Заподіяння тяжких тілесних ушкоджень.
3. Створення таких умов, що призводять до знищення певної етнічної,

релігійної або національної групи.

4. Насильницьке переміщення людей.

Всі з наведених ознак, за словами української влади належать до тих злочинних дій, які вчиняє Російська Федерація проти України. Так по одній з цих ознак, Парламентська асамблея Ради Європи ухвалила резолюцію в якій було визнано геноцидом депортацію українських дітей до Росії, зазначивши у тому числі і те, що задокументовані факти депортації та насильницької міграції українських дітей підпадають під дію Конвенції про геноцид 1948 року. Також злочини Росії проти України було визнано геноцидом Парламентською асамблеєю НАТО і вона підтримала створення спеціального міжнародного трибуналу для притягнення до відповідальності президента Російської Федерації Володимира Путіна.

Моніторинговою місією ООН з прав людини було зафіксовано випадки страти російськими збройними силами цивільних осіб у понад 30 населених пунктах у різних областях України. За результатами моніторингової місії з 24 лютого по 15 травня в доповіді Управління ООН з прав людини, оприлюдненої 29 червня 2022 року, задокументовано незаконні вбивства в тому числі позасудові страти цивільного населення, а також описано випадки катування та жорстокого поводження з цивільним населенням. Управління ООН з прав людини також представило доповідь щодо ситуації з правами людини в Україні, що охоплює період з 1 лютого до 31 липня 2022 року, в якій вказувалось, що на окупованій території широко поширені насильницькі зникнення та свавільні затримання представників місцевих органів влади, журналістів, активістів та інших цивільних осіб. За звітний період було зафіксовано 407 випадків (359 чоловіків, 47 жінок, 1 неповнолітній), з цього числа 17 чоловіків та 1 жінка були згодом знайдені мертвими. [47]

Організація з безпеки та співробітництва в Європі у травня 2023 оприлюднила звіт, який стосується зловживання міжнародним правом у сфері прав людини, воєнні злочини та злочини проти людяності, пов'язані з примусовим переміщенням та депортацією дітей до Російської Федерації. В

ньому зокрема було підтверджено, що з 24 лютого 2022 року і також до цього багато українських дітей були переміщені на тимчасово окуповані території України та на територію Російської Федерації, що може кваліфікуватися як злочин проти людяності, а також інформацію про те, що українські діти, які були примусово переміщені чи депортовані потрапляють у моноросійське середовище, в тому числі з точки зору мови, звичаїв та релігії та піддаються проросійським інформаційним кампаніям, які часто зводяться до цілеспрямованого перевиховання та залучення до військової освіти. [48] Висновки даного Звіту можуть бути використані у рамках міжнародних механізмів притягнення до відповідальності замовників і виконавців зафіксованих у Звіті злочинів.

За вчинення Росією міжнародних злочинів, які суперечать принципам міжнародного права, обов'язково послідує настання міжнародно-правової відповідальності за ці дії. Всі порушення фіксуються у звітах та нормативно-правових актах, а також в окремих випадках відбувається розгляд судових справ за діяння Росії. Наявність підстав та засудження злочинних діянь має чітко окреслюватися в міжнародному праві аби світова спільнота могла встановити справедливість.

3.2. Політична та матеріальна відповідальність держави-агресора за порушення основних принципів міжнародного права.

Серед видів міжнародно-правової відповідальності традиційно виділяють політичну, тобто нематеріальна або моральна та матеріальну. Наслідки агресії РФ проти України включають обидва ці види.

До нематеріальної відповідальності держави-агресора можна віднести політичні репресалії, які можуть бути у вигляді анулювання договорів. Через дев'ять років війни з Росією Україна і РФ ще мають більше десятка чинних договорів та угод про співпрацю, союзництво, але ці договори поступово денонсуються. Серед таких було припинено дію Договору про дружбу,

співробітництво і партнерство між Україною і Росією у квітні 2019 році рішенням Верховної Ради на підставі агресії Росії, яка призвела до порушення більшості статей Договору, таким чином він втратив своє значення. Також були розірвані усі угоди з РФ щодо Азовського моря та інші. Політичні репресалії також можуть мати форму відмови визнання дій держави-агресора, наприклад, шляхом відмови визнавати юридичну силу угод або договорів укладених у результаті незаконного застосування сили, або з порушенням загальноновизнаних принципів міжнародного права. Також проти держави-порушниці може бути застосоване ембарго - накладення економічних обмежень однією державою проти іншої. У квітні 2022 року Кабінет Міністрів України затвердив повне ембарго на торгівлю з Росією у відповідь на повномасштабне вторгнення. Також може відбуватися заморожування активів держави-порушниці на своїй території. Як країна, проти якої ведеться агресивна війна, Україна найбільше зацікавлена у конфіскації активів ворога та колабораціоністів. З цією метою було прийнято два спеціальні закони, які дозволяють конфісковувати активи РФ та її підприємств, а також тих, хто активно допомагає Росії. Всього в Україні було заморожено \$540.66 мільйонів активів Росії. [49] Такі дії спрямовані на попередження подібних дій держави-агресора у майбутньому.

Іншим видом нематеріальної відповідальності є реторсії, які можуть застосовуватися проти фізичних чи юридичних осіб держави-порушниці. Прикладом такого є запровадження візового режиму в Україні для росіян у липні 2022 року або оголошення персонами нон грата журналістів та громадських діячів, які є громадянами Росії у 2014 році.

Реторсії також можуть бути використані для відновлення нематеріальних прав постраждалих суб'єктів відповідно до міжнародного права. Це включає, наприклад, припинення окупаційної діяльності, звільнення незаконно затриманих осіб і скасування судових рішень, які завдають шкоди постраждалій державі, її юридичним або фізичним особам. Відшкодування заподіяної шкоди шляхом визнання порушення та принесення вибачень

державою порушницею має назву сатисфакції, яка також є видом нематеріальної відповідальності.

До матеріальних видів відповідальності відносять репарації, що є відшкодуванням матеріальної шкоди. Станом на початок 2023 року збройна агресія Росії завдала Україні приблизно 600-750 мільярдів доларів збитків та руйнувань. [50] Генасамблея ООН на екстреному засіданні 14 листопада ухвалила резолюцію, яка покладає на Росію відповідальність за виплату репарацій Україні. Цей документ визнає провину Росії за шкоду, завдану Україні повномасштабним військовим вторгненням, і закликає Росію виплатити репарації. Було також створено Міжнародний Реєстр збитків, завданих агресією російської федерації проти України. Цей реєстр діє в рамках Ради Європи та є формою обліку доказів та претензій про заподіяні збитки, шкоду чи ушкодження, які починаючи з 24 лютого 2022 року сталися на території України внаслідок міжнародно-протиправних дій Російської Федерації в Україні або проти неї. Далі планується створити Комісію з розгляду претензій та Компенсаційний фонд. На виплату репарацій можуть також іти заморожені активи РФ у різних країнах. На сьогоднішній день у світі заморожені 417 мільярдів доларів США серед російських активів. [51]

Наступними є реституція та субституція, яка є її різновидом. Реституцію можна розглядати як повернення на підставі договору майна, захопленого однією державою під час воєнних дій. Немає прямого зв'язку між реституцією та індивідуальною кримінальною відповідальністю за військові злочини проти культурної спадщини, це різні правові режими. Однак факти та докази, встановлені у кримінальному провадженні, можуть бути доказами та підставами для позову про реституцію. Реституція може застосовуватися у випадках вилучення або знищення:

1. Предметів художньої цінності.
2. Предметів історичної цінності.
3. Предметів археологічної цінності.

Станом на 2023 рік загальна кількість кримінальних проваджень щодо

військових злочинів перевищить 60 тисяч, з них майже сто стосуються культурної спадщини України. У рамках ОБСЄ експертна місія підготувала вже два Звіти про порушення МПП і права прав людини, воєнні злочини та злочини проти людяності, вчинені в Україні 1 квітня — 25 червня 2022 року, які містять параграф «Культурна спадщина та культові споруди». В них вказується, що приблизно 2 000 предметів мистецтва були викрадені. Існують спеціальні підрозділи, які шукають і вилучають старожитності, такі як скіфські артефакти, з археологічних розкопок з метою транспортування цих об'єктів до Росії. [52]

Субституція це заміна незаконно знищеного або пошкодженого майна на майно аналогічної вартості та призначення. Наприклад, мирні договори з переможеними державами також передбачають заміну конфіскованих об'єктів, які мають художню, історичну або археологічну цінність, об'єктами приблизно еквівалентної вартості, оскільки вони не можуть бути повернені в натуральній формі.

Всі можливі види міжнародно правової відповідальності мають застосовуватися до держави-агресора. Вони є тісно взаємопов'язані. Особливо при розв'язанні агресивної війни. Наразі створюється правова база для встановлення відповідальності РФ за всі її злочини чинені на території України.

3.3. Застосування проти РФ санкцій як наслідок порушення державою-агресором основних принципів міжнародного права.

Міжнародні санкції - це в першу чергу заходи примусу, які застосовуються до держав-порушників. Деякі вчені-міжнародники розглядають санкції як примусові заходи, що виходять за рамки форми відповідальності, тобто як засіб забезпечення припинення міжнародних злочинів і відновлення міжнародного правопорядку, покликаний змусити державу-порушницю виконати свої зобов'язання, що випливає з його

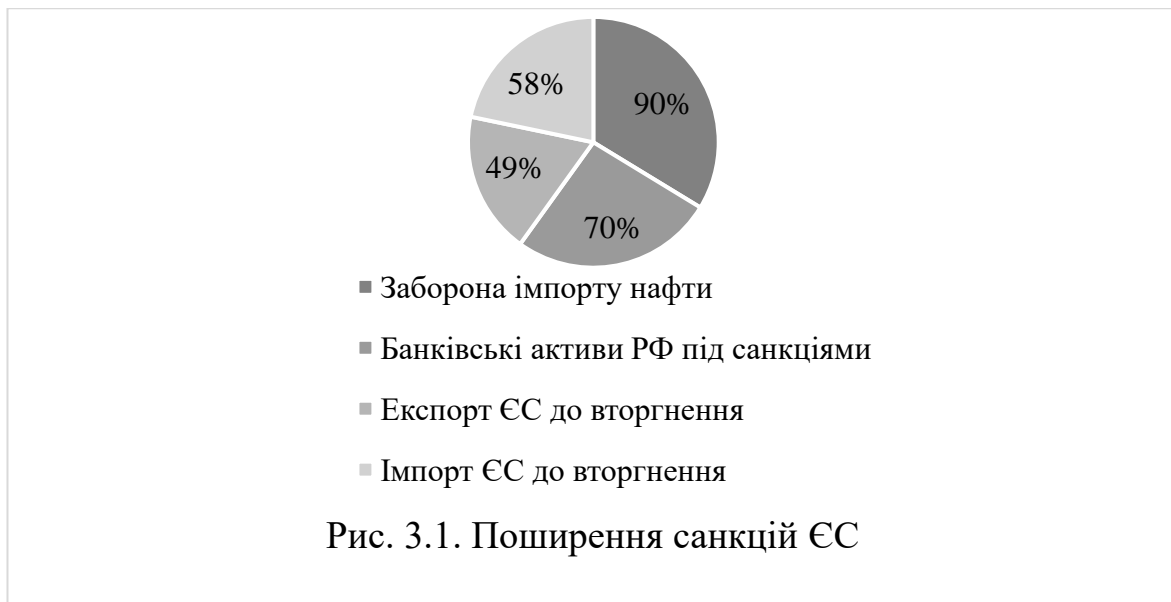
відповідальності. Загалом контрзаходи або санкції є окремим інститутом, проте тісно пов'язаним з міжнародно-правовою відповідальністю, адже міжнародно-правова відповідальність це обов'язок відновлення прав та відшкодування, а санкції засіб завдяки якому це досягається.

Російська Федерація вважається найбільш санкційною країною у світі, а санкції – найефективнішим засобом впливу на державу-агресора з боку цивілізованої світової спільноти. З початку війни з Росією наприкінці лютого 2014 року ряд країн запровадили санкції проти Росії. ЄС та інші міжнародні організації також запровадили санкції проти російських фізичних та юридичних посадових осіб. Ці санкції сприяли девальвації російської валюти та російській фінансовій кризі 2014-2016 років. Санкції проти Російської Федерації є відповіддю міжнародної спільноти на порушення Росією міжнародного права і напевно немає жодної сфери в Росії, якого б не торкнулися санкції.

У відповідь на найбільшу розв'язану війну на території Європи з часів Другої Світової Війни ЄС донині ухвалив десяток пакетів нещадних санкцій проти Росії. Вони націлені на серцевину російської економіки, позбавляють її життєво важливих сучасних технологій, а також мають серйозний вплив на зниження її здатності вести війну. Загалом вони були запроваджені для здійснення таких цілей:

1. Позбути можливості фінансувати війну.
2. Покласти важкий економічний і політичний тягар на російську політичну еліту, причетну до вторгнення.
3. Дестабілізувати ситуацію в Росії.

Санкції ЄС охоплюють фізичних і юридичних осіб, фінансові та бізнес послуги, енергетичний сектор, транспортну галузь, передові технології, заборону експорту та імпорту, візові заходи, санкції щодо осіб, що поширюють дезінформацію (рис. 3.1). [53]



Серед країн понад 40 держав наразі доєдналися до санкцій проти Росії, найбільше обмежень проти агресора запровадили США, Велика Британія, Японія, Канада й країни Європейського Союзу.

Найвідчутніші санкції ввели США в таких основних напрямках:

1. Заморожування активів, заборона на в'їзд, обмеження на певні види діяльності та внесення до переліку санкцій осіб і організацій. Це найпоширеніший вид санкцій США, який заморожує активи осіб та організацій, які вважаються причетними до агресії або її підтримки. Це означає, що будь-які активи, якими вони володіють у межах юрисдикції США, блокуються і до них неможливо отримати доступ.
2. США встановило заборону на поїздки і на в'їзд до своєї країни для осіб, які вважаються причетними до агресії або підтримують її. США провели кропітку роботу з співпраці зі своїми союзниками для координації санкційних зусиль і заохочували інших робити те саме. Серед таких прикладів співпраця з Європейським Союзом для узгодження санкційного списку і забезпечення того, щоб під санкції потрапляли лише окремі суб'єкти. Такий скоординований підхід допомагає максимізувати ефективність санкцій і забезпечити їхню дієвість у досягненні поставлених цілей. Обмеження на певні види

ділової активності з Росією, включно з експортом певних товарів і технологій. Ці обмеження покликані обмежити можливості Росії проводити подальшу дестабілізуючу діяльність і запобігти ненавмисному наданню підтримки російському уряду або його прихильникам з боку американських компаній.

Також створено міжнародну робочу групу незалежних експертів щодо санкцій проти Росії – Санкційна група Єрмака-Макфола, створена за ініціативи Володимира Зеленського. Серед українських представників групу очолює керівник Офісу президента України Андрій Єрмак, а Майкл Макфол є представником Інституту міжнародних відносин Фрімена-Споглі і підсумки з роботи групи використовують представники санкційної коаліції. Інститут KSE (Kyiv School of Economics) здійснює моніторинг імплементації санкцій, проводить аналітику для аналізу ефективності вже накладених санкцій та готує інші аналітичні дані щодо необхідності запровадження нових обмежень для російської економіки на замовлення Уряду України та Адміністрації Президента України. Метою Санкційної групи є посилення американських, європейських та глобальних санкцій проти Росії та Білорусі, а також надання всеосяжного списку можливих додаткових економічних та політичних санкцій для якнайшвидшого припинення війни Росії проти України. Наразі План виконано на 70%, що означає, що більше половини заходів, передбачених Планом, частково або повністю реалізовано. «План дій щодо посилення санкцій проти Росії», опублікований 20 квітня 2022 року, перераховує десять ключових напрямків санкційної політики:

1. План повної заборони та ембарго на нафту, додаткові імпорتنі тарифи на російські енергоносії та план для ЄС щодо забезпечення власних поставок газу спрямовані на розширення санкцій щодо нафти.
2. Заборона морських, наземних і залізничних перевезень з Росії в демократичний світ, за винятком випадків, пов'язаних з глобальною продовольчою безпекою. Заборона міжнародного страхування для

російських організацій, а також положення про сертифікацію комерційних суден для всіх морських вантажних суден, що входять і виходять з Росії і Білорусі, за винятком випадків пов'язаних з продовольчою безпекою, які спрямовані на розширення транспортних і страхових санкцій.

3. Запровадження нових фінансових санкцій, спрямованих на відокремлення всіх російських фінансових установ від світової фінансової системи, заборона на надання спеціальних послуг фінансових повідомлень для обміну фінансовими даними, запровадження повного списку санкцій, накладених на спеціально визначених фізичних та юридичних осіб, проти всіх російських банків та введення аналогічних санкцій проти всіх їхніх дочірніх та підставних компаній.
4. Накласти санкції на ключових посадових осіб уряду та їхні сім'ї, вжити юридичних заходів для заборони колишнім високопосадовцям ЄС, США та інших союзників і партнерів обіймати посади в правліннях чи штаті російських державних компаній або їхніх мажоритарних дочірніх підприємств, накласти санкції на директорів і членів правлінь компаній, що перебувають під санкціями США чи ЄС.
5. Посилення санкції щодо державних підприємств.
6. Забороняє весь експорт до Росії стратегічно важливих високотехнологічних товарів, таких як нафта, природний газ, бурові установки, потужні газові турбіни, послуги з технічного обслуговування турбін, їх деталі та інші критичні товари, а також забороняє постачання до Росії металів, мінералів і руд, таких як титан, хром, мідь та готової продукції з них.
7. Запровадження вторинних санкцій: готовність запровадити вторинні санкції проти фінансових установ і компаній, які компенсують зниження попиту на пов'язаний з Росією бізнес, що раніше

використовувався членами санкційної коаліції.

8. Домогтися від юридичних осіб та організацій розкривати інформацію про їхні ділові відносини з російськими та білоруськими компаніями та їхніми дочірніми компаніями, створити та публікувати реєстр усіх міжнародних компаній, які все ще працюють у Росії та Білорусі, і має на меті підвищити прозорість, щоб обмежити торгівлю та інвестиції в Росію.
9. Збільшити координацію санкцій і пов'язати скасування санкцій з миром і відновленням: продовжувати координувати санкції з ЄС, США та іншими союзниками і партнерами України, з метою гарантування того, що жодна фізична або юридична особа, яка є підсанкційною в якійсь одній сфері, тоді санкції будуть застосовуватися і в інших сферах щодо неї.

З усього комплексу санкцій найбільш вагомими для Росії стало відмова європейських країн та країн G7 купувати російські енергоресурси. До війни 60-70% експортних надходжень Росії приносила торгівля нафтою і газом. Ситуація з експортом газу для Росії ще складніша: за оцінками Інституту KSE, за перші десять місяців після війни експорт російського природного газу до європейських країн скоротився більш ніж у чотири рази – з майже 42% до 8,5%. За оцінками, через обмеження які вже діють, у 2023 році доходи Росії від продажу нафти і газу скоротяться вдвічі – до 166 мільярдів доларів США. На додаток до енергетичних санкцій, проти Росії запроваджено низку інших ефективних обмежень: з квітня було заморожені понад 300 мільярдів доларів міжнародних резервів Росії. Це майже половина золотовалютних резервів агресора. Також учасники санкційної коаліції активно застосовують індивідуальні санкції. Наразі українська влада запровадила майже 4900 індивідуальних обмежень і щодо фізичних і щодо юридичних осіб. Інші ж країни, що входять до санкційної коаліції запровадили в середньому по 1500-2000 індивідуальних обмежень проти російських громадян і компаній.

Всі ці накладені санкції матимуть непоправний вплив на економіку РФ

та не дадуть їй можливості продовжувати свою агресивну війну через брак засобів і можливостей. Чим більше членів санкційної коаліції буде і чим більше скоординованими будуть їхні дії прямо вплине на ефективність санкцій. Обхід Росією санкцій також прямо залежить від кількості країн які її підтримують або співпрацюють. А ті країни, компанії, які надають допомогу Росії в обході санкцій, самі мають бути піддані вторинним санкціям.

Загалом дії держави-агресорки, якими вона порушує основні принципи міжнародного права, зіткнулися з жорстокою реакцією у вигляді санкцій. Всі ці санкції спрямовані на запобігання розростанню конфлікту і аби змусити Росію відмовитися від своїх військових планів щодо України. Наслідки для російської економіки будуть продовжуватися ще довгий час, навіть за умови негайного припинення військової агресії, а деякі сфери що потрапили під санкції вже ніколи не матимуть попиту серед міжнародної спільноти.

ВИСНОВКИ

Таким чином, основні принципи міжнародного права посідають центральне місце в системі міжнародного права. Вони є провідними правилами поведінки його суб'єктів в рамках міжнародних відносин; юридично закріпленими базовими, фундаментальними засадами міжнародного публічного права. Сформувавшись на основі міжнародних звичаїв вони були кодифіковані та стали загальнообов'язковими для всіх суб'єктів міжнародного права. Основна їх спрямованість – це забезпечення світового миру та безпеки на основі співпраці країн. Всі десять основних принципів міжнародного права становлять взаємопов'язану систему, взаємодіють та взаємодоповнюють один одного, а порушення одного з них зазвичай тягне автоматичне порушення кількох чи навіть всіх інших принципів. Відповідно до змісту принципів їх систему можна окреслити наступним чином:

1. Принципи, що стосуються мирного вирішення міжнародних спорів.
2. Принципи, що закріплюють рівність суб'єктів.
3. Ті принципи, що закріплюють незалежність суб'єктів. [53]

Основним джерелом закріплення принципів міжнародного права є Статут ООН в якому вперше було окреслено зміст принципів. Широко визнано, що принципи Статуту ООН носять характер *jus cogens*, тобто є зобов'язаннями вищого порядку і не можуть бути скасовані державами ані індивідуально, ані колективно за взаємною згодою, а сам Статут має вищу юридичну силу. Тлумачення основних принципів дається в Декларації про принципи міжнародного права. Декларація спрямована на реалізацію цілей ООН для забезпечення їх ефективнішого застосування в межах міжнародної спільноти. Також джерелом закріплення є Заключний акт наради з безпеки та співробітництва в Європі в якому було виокремлено три принципи, не закріплені як самостійні вказаними актами ООН, а також зроблено внесок у розвиток і тлумачення нормативного змісту інших. Саме закріплення в

різноманітних документах сприяло і сприяє їх подальшому розвитку і зміцненню їх авторитету серед міжнародної спільноти.

У відносинах з Україною, починаючи з 2014 року Росія системно порушує основні принципи міжнародного права, спрямовані на підтримання миру і безпеки, і сфера цих порушень лише розширюється. Ігноруючи принципи міжнародного права, Росія послаблює їх вагу в міжнародній спільноті та підриває міжнародний мир і безпеку. Початком агресії проти України та, зокрема, підриву світової безпеки є введення контингенту збройних сил РФ у АР Крим, що було порушенням Статуту ООН та двосторонніх договорів між Україною та РФ. Держава-агресор робить гучні заяви про геноцид та порушення прав в Україні і вважає це приводом для розв'язання війни не надаючи навіть жодних доказів. Вона також зловживає правом на самооборону і маніпулює його спотвореним тлумаченням, порушує територіальну цілісність України, маніпулює міжнародним правом та його принципами виключно у вигідному для себе світлі. Під прикриттям принципу самовизначення, втручається у внутрішні справи, проводить псевдореферендуми на окупованих територіях всупереч українському законодавству та міжнародним договорам та порушує державні кордони. Все це не виправдовує збройну агресію, а лише підкреслює тотальну зневагу Росії до миру та безпеки у світі.

Росія нехтує принципами міжнародного співробітництва і не виконує свої міжнародні зобов'язання не тільки перед Україною, а й перед світовою спільнотою. Принципи спрямовані на міжнародне співробітництво є основою мирного співіснування держав та засобом вирішення конфліктів і спорів між ними. Співробітництво держав сприяє розвитку міжнародних відносин і права. Росія нехтує принципами міжнародного співробітництва і не виконує свої міжнародні зобов'язання не тільки перед Україною, а й перед світовою спільнотою. РФ порушила майже всі договірні зобов'язання та гарантії безпеки перед Україною. Наслідки є непоправними, адже від дій РФ залежать життя мільйонів людей, проте вона продовжує чинити тотальні порушення

задля отримання своєї вигоди та досягнення поставлених цілей, прикладом таких дій є порушення Зернової Угоди. Своєю агресією вона знехтувала всіма договорами укладеними між Україною та Росією і відмовилася застосовувати будь які мирні засоби вирішення спорів передбачені цими договорами звівши нанівець будь-яке співробітництво з Україною.

За вчиненням таких дій може слідувати тільки міжнародно-правова відповідальність. Якщо Росія діє всупереч принципам міжнародного права та вчиняє міжнародні злочини вона неминуче буде притягнута до відповідальності за ці дії згідно з міжнародним правом. Усі порушення фіксуються у звітах Моніторингової місії ООН з прав людини, Організації з безпеки та співробітництва у Європі та правових актах окремих країн та міжнародних організацій, а в деяких випадках розглядаються судові процеси щодо дій Росії. Існування підстав для злочинних дій та їх засудження має бути чітко визначено в міжнародному праві, щоб міжнародне співтовариство могло встановити справедливість. Всі можливі види міжнародно правової відповідальності мають застосовуватися до держави-агресора. Вони є тісно взаємопов'язані, особливо при розв'язанні агресивної війни. Наразі створюється правова база для встановлення відповідальності РФ за всі її злочини вчинені на території України. До держави-порушниці мають застосовуватися матеріальні і політичні види міжнародно-правої відповідальності. Серед матеріальних це: репарації, реституції та субституції. Серед політичних: сатисфакції, репресалії, реторсії.

Загалом дії держави-агресорки проти України, якими вона порушує основні принципи міжнародного права, зіткнулися з жорстокою реакцією у вигляді санкцій. Це санкції у економічній, соціальній, політичній сферах. Всі ці санкції спрямовані на запобігання розростанню конфлікту і аби змусити Росію відмовитися від своїх військових планів щодо України. Наслідки для російської економіки будуть продовжуватися ще тривалий час, навіть за умови негайного припинення військової агресії, а деякі сфери що потрапили під санкції вже ніколи не матимуть попиту серед міжнародної спільноти. Україна

активно співпрацює зі своїми міжнародними партнерами аби санкції проти РФ були і масштабними і ефективними створивши в тому числі з цією метою Санкційну групу.

Агресивна війна Російської Федерації проти України за своєю суттю є викликом усій міжнародній спільноті, спрямованим на руйнування світового порядку, заснованого на принципах міжнародного права. Тому необхідно, щоб міжнародна спільнота працювала в унісон задля припинення війни, притягнення агресора до відповідальності, відновлення порушених прав та забезпечення міжнародно-правової компенсації збитків, завданих нашій державі. Перш за все, необхідно рішуче відреагувати на дії агресора, надати Україні необхідну підтримку для відбиття нападу та запровадити жорсткі санкції проти самої Росії. Лише державна відповідальність гарантує, що подібна ситуація не повториться в майбутньому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Лисик В. Поняття, ознаки та суть основних принципів міжнародного права / Міжнародне публічне право: за ред. В. Репецького. К.: Знання, 2012. 437 с.
2. Баймуратов М. Міжнародне право. 3-тє вид. Харків : Одиссей, 2002. 672 с.
3. Міжнародне публічне право : Навч. посіб. / ред. В. Теліпко. Київ : «Центр учб. літ.», 2010. 608 с.
4. Статут Організації Об'єднаних Націй : Міжнар. угода від 26.06.1945 р. URL: <https://www.un.org/en/about-us/un-charter/full-text>.
5. Статут Організації Об'єднаних Націй : Міжнар. угода від 26.06.1945 р. URL: <https://www.un.org/en/about-us/un-charter/full-text>.
6. Sinclair I. The significance of Friendly Relations Declaration / The United Nations and the Principles of International Law: Essays in Memory of Michael Akehurst. 2002. P. 1–33.
7. Міжнародне публічне право : Навч. посіб. / ред. В. Теліпко. Київ : «Центр учб. літ.», 2010. 608 с.
8. Задорожна С. М. Загальні принципи міжнародного права: еволюція та сучасність : монографія. Чернівці : Чернів. нац. ун-т ім. Юрія Федьков., 2020. 297 с.
9. Статут Організації Об'єднаних Націй : Міжнар. угода від 26.06.1945 р. URL: <https://www.un.org/en/about-us/un-charter/full-text>.
10. Декларація про принципи міжнародного права щодо дружніх відносин і співробітництва між державами відповідно до Статуту ООН 1970 р. : від 24.10.1970 р. № № 995_569. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/140050__140050.
11. Brownlie I. The Peaceful Settlement of International Disputes. *Chinese Journal of International Law*. 2009. Vol. 8, no. 2. P. 267–283.
12. Статут Організації Об'єднаних Націй : Міжнар. угода від 26.06.1945 р. URL:

- <https://www.un.org/en/about-us/un-charter/full-text> .
13. Roucounas E. Manila Declaration on the Peaceful Settlement of International Disputes. *Audiovisual Library of international Law*. URL: <https://legal.un.org/avl/ha/mdpsid/mdpsid.html>.
 14. The changing world order and the international legal order: The structural evolution of international law beyond the state-centric model in Y. Sakamoto (ed.) *Global transformation: challenges to the state system*. UN University Press, Tokyo. 1994. P. 439–461.
 15. Статут Організації Об'єднаних Націй : Міжнар. угода від 26.06.1945 р. URL: <https://www.un.org/en/about-us/un-charter/full-text> .
 16. Montevideo Convention on the Rights and Duties of States : of 26.12.1933. URL: <https://www.jus.uio.no/english/services/library/treaties/01/1-02/rights-duties-states.html>.
 17. The right of peoples and nations to self-determination. : Resolution of 16.12.1952 no. 6377 (VII).
 18. The North Atlantic Treaty : International agreement of 04.04.1949 : as of 10 April 2019.
 19. Резолюція 1373(2001) РБ ООН від 28 вересня 2001 р. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU01045>
 20. Біля Севастопольського загону морохорони перебувають військовики ЧФ РФ. *Слово і діло*. URL: <https://www.slovoidilo.ua/news/1278/2014-02-28/u-sevastopolskogo-otryada-morohorony-nahodyatsya-voennye-chf-rf.html>.
 21. Конституція Російської Федерації : від 12.12.1993 р. : станом на 1 лип. 2020 р. *Російська газета*. 1993. 25 груд.
 22. Прем'єр Криму перепідпорядкував собі силові структури і попросив допомоги у Путіна. *Лівий берег*. URL: https://lb.ua/news/2014/03/01/257716_premier_krima_perepodchinil.
 23. Про Раду міністрів Автономної Республіки Крим : Закон України від 16.06.2011 р. № 3530-VI : станом на 31 берез. 2023 р.
 24. NATO releases satellite imagery showing Russian combat troops inside Ukraine.

- North Atlantic Treaty Organization.* URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_112193.htm.
25. Держдума РФ ухвалила закон, який надає найманцям статус ветеранів. *Радио Свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-vagner-naymantsi-veterany/32372700.html>.
26. Draft Articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts : of 12.12.2001 no. A/56/10. *Yearbook of the International Law Commission*. 2001. 12 December.
27. Waczynska G., Vasovic A. Pushing locals aside, Russians take top rebel posts in east Ukraine. *Reuters*. URL: <https://www.reuters.com/article/us-ukraine-crisis-rebels-insight-idUSKBN0FW07020140727>.
28. Рішення Міжнародного суду від 06.11.2003 р. у справі Нафтові платформи (Ісламська Республіка Іран проти Сполучених Штатів Америки). URL: https://jusmundi.com/en/document/decision/en-oil-platforms-islamic-republic-of-iran-v-united-states-of-america-judgment-merits-thursday-6th-november-2003#decision_2002.
29. Статут Організації Об'єднаних Націй : Міжнар. угода від 26.06.1945 р. URL: <https://www.un.org/en/about-us/un-charter/full-text>.
30. Росія готується посилити митний контроль для України у разі асоціації з ЄС. УНІАН. URL: <https://www.unian.ua/politics/824124-rosiya-gotuetsya-posiliti-mitniy-kontrol-dlya-ukrajini-u-razi-asotsiatsiji-z-es.html>.
31. The humanitarian situation of Ukrainian refugees and displaced persons : Resolution of 27.01.2015 no. 2028 (2015).
32. Путін вперше визнав, що в Криму діяли російські військові. *Лівий берег*. URL: https://lb.ua/news/2014/04/17/263488_putin_vpervie_priznal_krimu.html.
33. Про корінні народи : Закон України від 01.07.2021 р. № 1616-IX : станом на 31 берез. 2023 р. Відомості Верховної Ради. 2021. 27 груд. С. 319.
34. National sovereignty and statehood in contemporary international law: the need for clarification : Resolution of 12.07.2011 no. 12689.

35. Конституція України : від 28.07.1996 р. № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. Відомості Верховної Ради України. № 30. С. 141.
36. За злиття з Росією проголосувало 123% севастопольців. *Українська Правда*. URL: <https://www.pravda.com.ua/rus/news/2014/03/17/7019270/>.
37. Territorial integrity of Ukraine : defending the principles of the Charter of the United Nations : Resolution of 12.10.2022 no. A/RES/ES-11/4.
38. Угода про створення Співдружності Незалежних Держав від 8.12.1991 р. // Зібрання чинних міжнародних договорів України. — 1992. — № 1.
39. Угода про створення Співдружності Незалежних Держав : від 08.12.1991 р. № 997_077. Офіційний вісник України. 1999. 4 черв. С. 518.
40. Росія все ж таки відповіла суду ООН на звинувачення у спотворенні поняття геноциду. BBC NEWS. URL: <https://www.bbc.com/russian/news-60731848>.
41. У Криму зафіксували майже 8 тисяч порушень основних прав людини. *УКРІНФОРМ*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-crimea/3632725-ukrimu-zafiksuvali-majze-8-tisac-porusen-osnovnih-prav-ludini-pravozahisniki.html>.
42. З моменту оголошення "перемир'я" терористи понад 2 тис разів порушили режим припинення вогню. *ЕСПРЕСО*. URL: https://espresso.tv/news/2014/10/27/z_momentu_oholoshennya_quotperemyryaq_uot_terorysty_ponad_2_tys_raziv_porushyly_rezhym_prypynennya_vohnyu.
43. ОБСЄ: Обстріли зафіксовано у Дебальцевому, Донецьку, Луганську та Райгородці. *УНІАН*. URL: <https://www.unian.ua/politics/1044376-obse-obstrili-zafiksovano-u-debaltsevomu-donetsku-lugansku-ta-raygorodtsi.html>.
44. Наконечна Є. Голова Єврокомісії порівняла дії армії РФ з Голодомором. *Deutsche Welle*. URL: <https://www.dw.com/uk/holova-yevrokomisii-porivniala-dii-armii-rf-v-ukraini-z-holodomorom/a-61916018>.
45. Римський Статут Міжнародного Кримінального Суду : від 17.07.1998 р. № 995_588. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text.
46. Римський Статут Міжнародного Кримінального Суду : від 17.07.1998 р.

- № 995_588. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text.
- 47.Роціна О. ООН: Напад Росії на Україну сильно вдарив по дотриманню прав людини. *Українська Правда*. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/09/27/7369305/>.
- 48.Report on Violations and Abuses of International Humanitarian and Human Rights Law, War Crimes and Crimes Against Humanity, related to the Forcible Transfer and/or Deportation of Ukrainian Children to the Russian Federation. Warsaw : Organization for Security and Co-operation in Europe, 2023. 80 p.
- 49.Конфіскаційни трекер. Інститут законодавчих ідей. URL: <https://confiscation.com.ua/>.
- 50.Саєнко В. Сотні мільярдів доларів: у Кабміні оцінили збитки України від війни. УНІАН. URL: <https://www.unian.ua/economics/finance/viyna-v-ukrajini-na-pochatok-roku-rosiya-nanesla-zbitkiv-na-sumu-600-750-mlrd-dolariv-12131160.html>.
- 51.Конфіскаційни трекер. Інститут законодавчих ідей. URL: <https://confiscation.com.ua/>.
- 52.Звіт про порушення міжнародного гуманітарного права та прав людини, воєнні злочини та злочини проти людяності, вчинені в Україні починаючи з 24 лютого 2022 року. Варшава : Орг. з безпеки та співробітництва в Європі, 2022. 114 с.
- 53.Санкції, запроваджені ЄС щодо Росії через вторгнення в Україну. *Європейська Комісія*. URL: https://eu-solidarity-ukraine.ec.europa.eu/eu-sanctions-against-russia-following-invasion-ukraine_uk.
- 54.Задорожна С. М. Загальні принципи міжнародного права: еволюція та сучасність : монографія. Чернівці : Чернів. нац. ун-т ім. Юрія Федьков., 2020. 297 с.